

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет

Кафедра нової і новітньої історії України

**РУХ ЛЬВІВСЬКИХ ХІПІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БІОГРАФІЇ ГРИГОРІЯ
ПОРИЦЬКОГО**

Магістерська робота

Студента шостого курсу,

групи ГС18/М

Волошина Андрія

Науковий керівник:

доцент, кандидат історичних наук

Склокін Володимир

Львів 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І	
ГРИЦЬКО ПОРИЦЬКИЙ: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЕННЯ	
СПІЛЬНОТИ ХІППІ	
1.1 Життєвий шлях Григорія Порицького.....	17
1.2 Григорій Порицький і львівська спільнота хіппі.....	20
1.3 Грег як представник культури хіппі.....	36
РОЗДІЛ ІІ	
ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І ВІЗУАЛЬНА САМОРЕПРЕЗЕНТАЦІЯ	
ЛЬВІВСЬКИХ ХІППІ	
2.1 Фотографії Грицька Порицького як джерело для дослідження	
львівських хіппі.....	43
2.2 Повсякденне життя львівських хіппі (за матеріалами фотографій).....	48
2.3 Візуальна саморепрезентація львівських хіппі.....	53
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Рух хіппі¹ був започаткований в США у 1965 році. Вважається, що поява цієї спільноти була продовженням руху бітників. Походження терміну «хіппі» залишається до кінця не з'ясованим. Згідно з тлумачним словником Cambridge Dictionary, це «зазвичай молода особа, зокрема на кінці 60-х та початку 70-х років ХХ століття, яка вірить у мир, бунтує проти усталених норм життя, має довге волосся, часто живе в комуні й вживає наркотики»². В основі культури хіппі – заперечення насильства, протест проти війни (зокрема проти участі американців у В'єтнамській війні), нехтування загальноприйнятими суспільними нормами, зневага до масової культури, гуманізм, культ вільного кохання та захоплення східними релігіями³. Часто вони намагалися створити альтернативне суспільство – комуні, які засновувалися подалі від великих міст⁴. Прикладом для таких спільнот слугував суспільний устрій американських індіанців. Через це зовнішньо течія набуває індіанської автентики. Ця контркультура упродовж свого існування видозмінювалася, її послідовники пройшли шлях від спроб впливати на політичні процеси до намагання залишити суспільство, вирватися за його межі. Наймасштабніша подія руху хіппі можна відбулася в 1969 рік, нею став фестиваль «Вудсток», на який з'їхалося понад 500 тисяч осіб⁵.

¹ Прим. Слід зауважити, що інколи цей термін перекладають, як «гіпі». Однак у своїй роботі я послуговуватимуся терміном «хіппі», адже самі представники спільноти вважають його найбільш відповідним реаліям тих часів. Рівненський автор Сергій Нікітюк у газетній статті 2013 року аргументує це так: «Літературною українською начебто має бути не хіппі, а гіпі. Вже тривалий час не вщухають філологічні баталії довкола цього слова. Зрештою «олдові» хіппі свій вибір давно зробили. Ніякі ми не гіпі, не гіппі і не хіпі, а тільки – хіппі. Бо саме це слово драгувало владу. Саме слово хіппі малювали на парканах і вирізали на шкільних партах».

² «a person, typically young, especially in the late 1960s and early 1970s, who believed in peace, was opposed to many of the accepted ideas about how to live, had long hair, and often lived in groups and took drugs»: Cambridge Dictionary [Електронний ресурс].: - Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hippie>.

³ Керви А. Молодежные Субкультуры США и Великобритании с конца 40-х по наши дни. // Електронний доступ: <http://vookstock.narod.ru/diplom.html> відвідано 08. 12. 2019.

⁴ Мінаєв А. В. Рух хіпі як прояв молодіжного неполітичного протесту в другій половині 60-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи та США // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету імені Лесі Українки – 2007. – № 13. – С. 162-168.

⁵ Барчій І.М., Шафраньош О.І. Криза контркультури в США в другій половині ХХ століття // Грані. 2014. № 7. С. 78.

Десь у цей час прихильники культури хіппі з'являються й у Львові. Російська дослідниця Ірина Гордєєва зазначає: «Хіппі з'явилися у Львові в самому кінці 1960-х. Вони збиралися в декількох місцях в центрі міста, і частіше за все, в тій покинутій частині Личаківського цвинтаря, де знаходився пам'ятник польським солдатам»⁶. Переважно більшість львівських хіппі своїм зовнішнім виглядом і поведінкою відповідали західним стандартам. Багато хто з них мріяв про ізоляцію від суспільства, створюючи комуни в далеких куточках країни, нагадуючи тим американських хіппі. У 1970-х роках більшість хіппі Львова практикували східні релігії та вживали наркотичні речовини.

Варто зазначити, що американські хіппі жили в демократичній державі, на відмінну від радянських, які були обмежені у вільному висловлюванні своїх поглядів. Це важлива відмінність, яка визначала специфіку радянських хіппі. Якщо в американському випадку існував доволі широкий простір для самовираження й побудови альтернативної офіційній спільноти й культури, то у радянському – цей простір був дуже вузький.

Актуальність. Як вважається, розпад СРСР був почасти спричинений поширенням опозиційних, або альтернативних до офіційної радянської культури рухів та середовищ. Якщо дисидентський рух в УРСР вже достатньо добре вивчений, то наше знання про мистецькі й молодіжні середовища, що не мали виразно політичного забарвлення, але підтримували й поширювали неконформістську західну культуру, залишається фрагментарним і неповним. Однією з таких спільнот став молодіжний рух хіппі, який зароджується у Львові наприкінці 60-х років ХХ ст. Учасник цього руху – Грицько Порицький (Грег⁷, 1948-2012), систематично знімаючи своїх друзів на фотоапарат «Зенит», зафіксував культуру «дітей квітів» пізньорадянського періоду, що кардинально відрізнялась від офіційних зразків культури «зрілого соціалізму». Може здатися,

⁶ «Хиппи появились во Львове в самом конце 1960-х. Они собирались в нескольких местах в центре города, и чаще всего — в той заброшенной части Лычаковского кладбища, где располагался памятник польским солдатам»: Гордеева И. А. Культурно-географическое пространство города и игровой утопизм советских хиппи (на примере города Львова) // Третьи Моск. Анциферовские чтения: Сб. ст. по материалам междунар. юбил. конф., посв. 125-летию со дня рождения Н.П. Анциферова. М.: Летний сад, 2015. С. 100.

⁷ Прим. Варто підкреслити, що прізвисько Григорія вигадане на американський манер.

що рух хіппі, був тільки в західних країнах, або тих, де комуністичний режим був не так вкорінений, як у СРСР. Проте це хибне уявлення руйнує біографія Григорія Порицького та його оточення.

Новизна мого дослідження полягає в тому, що вперше історія спільноти хіппі вивчається на фоні історії життя одного з її представників. Дослідивши життєвий шлях Грега, ми зможемо дізнатися, як і чим жили львівські хіппі 70-х рр. ХХ ст. У праці я розглянув «неформальну спільноту», в якій перебував Грицько Порицький, щоб показати перших засновників цього руху, а також вперше проаналізувати візуальну саморепрезентацію львівських хіппі, спираючись передусім на унікальний фотоархів головного героя та відзняті ним відеофільми.

Слід зазначити, що темою хіппі Львова займався американський історик Вільям Ріш, який у своїх розвідках запропонував аналіз цього неформального руху. Також варто згадати про дослідження Тетяни Папернюк, яка порівняла краківських та львівських хіппі, що дає змогу дізнатися про стосунки цього руху з місцевими органами влади. Тему простору міста підіймав львівський дослідник Богдан Шумилович. Він зазначає, що альтернативні простори – це місця, що їх створюють для себе неформальні спільноти. Альтернативні місця випадають з під контролю держави: «Відхід від панівного суспільства і створення в ньому автономних зон з альтернативними цінностями»⁸. Дослідник перераховує простори, де збиралися львівські хіппі.

Об'єктом дослідження є львівська спільнота хіппі Грицька Порицького.

Предмет дослідження - повсякденне життя і візуальна саморепрезентація львівських хіппі у пізньорадянський період.

⁸ Шумилович Б. Відмовляючись від соціалізму: альтернативні простори Львова 1970–2000-х років / Б. Шумилович // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність – 2013. Вип. 23 – С. 607

Мета дослідження – проаналізувати візуальну саморепрезентацію львівських хіппі через призму біографії та творчої спадщини Грицька Порицького.

З мети випливають наступні **завдання**:

- Реконструювати життєвий шлях Грицька Порицького.
- Проаналізувати формування спільноти хіппі довкола Грега.
- З'ясувати ставлення радянської влади до цієї спільноти.
- Дослідити фото-роботи Грега, а також проаналізувати їхнє значення для реконструкції історії хіппі.
- Спираючись на фотоархів Грицька Порицького та усні інтерв'ю з членами спільноти, проаналізувати повсякденне життя львівських хіппі.
- Проаналізувати візуальну саморепрезентацію спільноти львівських хіппі Грицька Порицького.

Хронологічні рамки дослідження включають 1966-1980 рр., тобто львівський період життя Грицька Порицького.

Географічні рамки охоплюють місто Львів, як головний простір для виникнення і діяльності спільноти хіппі, членом якої був Грицько Порицький.

Історіографію проблеми можна умовно розділити на дві основні групи, кожна з яких має свої характерні риси. До першої групи я відніс роботи, які характеризують американських, радянських та львівських хіппі. Друга група – праці, як стосуються пізньорадянського Львова.

Попри те, що тема хіппі загалом є маргінальною для української історіографії, останнім часом вітчизняні вчені все частіше торкаються окремих її аспектів. Так чернівецький дослідник Андрій Мінаєв у своїй кандидатській дисертації, присвяченій молодіжним рухам другої половини 60-х рр. ХХ ст. в

країнах західної Європи і США⁹, відвів цій проблемі один з параграфів четвертого підрозділу. У ньому науковець робить історіографічний огляд проблеми походження хіппі, виділяє основні критерії цієї контркультури, а також коротко описує історію походження цієї неформальної течії та її занепад.

Теми хіппі торкався також Олексій Шафраньош у своїй дисертації «Характерні особливості феномену контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70 рр. ХХ ст.»¹⁰. Він дослідив західну контркультуру, перенісши її в радянський контекст 1960-х рр. На мою думку, автор не зовсім правомірно зазначає, що субкультура хіппі, яка пережила, Радянський Союз продовжує існувати й зараз. Навряд чи можна вважати окремих представників ще тих спільнот хіппі, яких можна зустріти у Львові, чи інших українських містах, цілою субкультурою. Вони є радше реліктами минулої епохи. У двох інших своїх наукових працях, автор разом з ужгородським дослідником Іваном Барчієм, розглядають рух «хіппі» як одне з контркультурних явищ. Вони також зауважують, що ця неформальна спільнота, відрізняється від своїх попередників «бітників», тим, що ведуть більш відчужений спосіб життя, їх культура більш масова. У результаті захоплення східними релігійними культурами вони «здійснювали на практиці відхід від існуючого «масового суспільства», створюючи нові, альтернативні форми громадянського суспільства, нові форми суспільної організації»¹¹. Можна зауважити, що автори не зовсім доречно порівнюють сучасні українські музичні фестивалі з «Вудстоком». Такий формат фестивалів на сьогодні не можливий через відсутність течії хіппі в українському суспільстві загалом. Ці ж автори у статті «Криза контркультури в США в другій половині ХХ ст.»¹², чітко окреслюють кінець епохи хіппі,

⁹ Мінаєв А. В. Рух хіпі як прояв молодіжного неполітичного протесту в другій половині 60-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи та США / А. В. Мінаєв // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / А. В. Мінаєв; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. — Чернівці, 2006. — с. 162-168.

¹⁰ Шафраньош О. І. Характерні особливості феномену контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70-х рр. ХХ ст. / О Шафраньош // Дис. канд. іст. наук: 23.00.02 / Шафраньош О. І. Львів. ун-т ім. І.Франка. — Львів, 2019. — 235 с.

¹¹ Барчій І.М., Шафраньош О.І. Становлення контркультури США в 60 - 70-х рр. ХХ ст. // Грані, 2012. №90. С. 7.

¹² Барчій І.М., Шафраньош О.І. Криза контркультури в США в другій половині ХХ століття. Грані. 2014. № 7. — 77-82 с.

пов'язуючи її з фестивалем «Вудсток» 1969 року. На мою думку, однією подією складно знищити всю культуру. Можна лише вважати, що Вудсток став найбільший хіппі фестиваль, масштаб якого ніколи не повторювався.

Російський дослідник Дмитро Шатілов розглядає хіппі, як феномен неполітичних процесів¹³. Хоча, на мою думку, не політичний аспект руху хіппі не достатньо розкритий у праці. Він вважає, що явище «хіппі» походить від американських «бітників». У роботі подані різні характеристики цього руху, такі як цікавість до наркотиків, відношення до роботи, втеча від суспільств, пошук своєї справи. Шатілов звертає увагу на те, як культура хіппі вплинула на молодіжні протести в США та у світі. Характерні ознаки цієї неформальної молоді, які наводить автор, я використав для порівняння Григорія Порицького з американськими хіппі.

У своїй праці «Hippie INC»¹⁴ американський дослідник Майкл Классен розглядає основні засади руху хіппі (любов, мир, прийняття всього, прозорість, особиста свобода для реалізації свого потенціалу, рівність), а також виділяє відмінності між хіппі та бітниками. Автор дає детальний опис раціону, який вживали ці дві культури.

Американський історик Тімоті Міллер в одній із своїх праць «The Hippies and American Values» розглядає хіппі через призму американських цінностей. У одному із розділів «Forward on All Fronts: The Ethics of Cultural Opposition»¹⁵ дослідник розглядає основні ідеї, які пропонували хіппі для суспільства: децентралізація, недовіра до бюрократичних та ієрархічних структур, свобода, антиавторитаризм, прямі і чесні відносини між людьми, а також скасування обмежень та заборон.

Британська дослідниця Джуліан Фюрст у своїй статті «Liberating Madness – Punishing Insanity: Soviet Hippies and the Politics of Crazy»¹⁶ описала, як

¹³ Шатілов Д. О. Хиппи: феномен неполитического протеста 60-х XX в. В США / Д. О. Шатілов // Вестник МГОУ. Серия «История и политические науки». № 3 / 2013 — С. 49-53

¹⁴ Майкл Классен. Корпорація хіппі / Пер. з англ. Ольги Чернявської. – Дніпро: «Баланс Бізнес Букс». 2017.

¹⁵ Miller, Timothy S.. The Hippies and American Values, University of Tennessee Press, 2011, p. 162.

¹⁶ Juliane Furst. Liberating Madness – Punishing Insanity: Soviet Hippies and the Politics of Crazy. // Journal of Contemporary History. 2018, Vol. 53(4) pp. 832–860

радянська влада боролася з хіппі. Найпоширенішим методом були психіатричні лікарні, куди відправляли молодь. Авторка стверджує, що часто неформали самі намагалися потрапити в такі заклади, щоб уникнути армії. Також вона згадує про схожість між західними хіппі та радянськими, яке полягало у прагненні свободи. Одним із прикладів може стати готовність радянської молоді провести невеликий час в психіатричній лікарні, звільнившись, натомість, від військової повинності. Ще у одній із статей авторки «Love, Peace and Rock 'n' Roll on Gorky Street: The 'Emotional Style' of the Soviet Hippie Community»¹⁷ розглядається «емоційний стиль» хіппі, тобто те, як спільнота сприймала світ. Авторка розглянула, наскільки відмінні погляди на життя були у радянської влади та «дітей квітів».

Однією з праць які присвячені львівським хіппі є магістерська робота Тетяни Папернюк «Феномен східноєвропейських хіпі на прикладі Каркова і Львова (1967-1981 рр.)», присвячена порівнянню хіппі Львова і Кракова¹⁸. Дослідниця досить добре охарактеризувала рух хіппі у Львові проте, чимало деталей залишилось поза її увагою. В основі роботи розглянуті перші та останні групи хіппі, які існували у місті. Спільнот нараховувалося більше, ніж дослідниця описала в своїй праці. Серед них є група мото-хіппі, до якої відносився Григорій Порицький. Дослідниця вказує на точну дату заснування цієї спільноти. Також у роботі можна простежити, які мотоцикли хіппі використовували та куди подорожували. В цілому дослідження дуже добре демонструє відмінність і схожість львівських та краківських хіппі. Авторка зазначає, що через обмежений доступ Львова до закордонних ресурсів у вигляді радіо, телебачення, друкованої продукції тощо, поява цього руху була «запізнілою» на відмінно від краківської спільноти. Сам Григорій Порицький та питання саморепрезентації у роботі не згадується.

¹⁷ Juliane Furst. Love, Peace and Rock 'n' Roll on Gorky Street: The 'Emotional Style' of the Soviet Hippie Community // Contemporary European History, 23, 4 (2014), pp. 565–587.

¹⁸ Папернюк Т. Феномен східноєвропейських хіпі на прикладі Кракова і Львова (1967-1981 рр.) – Львів: Український Католицький Університет, 2017.

Ще одним дослідником львівських хіппі є американський науковець Вільям Ріш, який присвятив їм окрему статтю «Soviet «Flower Children»¹⁹ та підрозділ своєї монографії «The Ukrainian West: Culture and the Fate of Empire in Soviet Lviv»²⁰. Автор детально подає опис місць де збиралися неформали. Зауважує причини появи цього руху у Львові. Дослідник зазначає, що одна із причин, яка спонукала стати хіппі, була повага до прав людини. Окрему увагу він приділяє групі перших львівських хіппі. На жаль, у цій праці не згадується про спільноти, в яких перебував Григорій Порицький. Попри це, дослідження спирається на численні усно-історичні інтерв'ю, що містять чимало важливої інформації про львівських хіппі пізньорадянської доби.

Свій вклад у вивчення львівських хіппі внесла й російська дослідниця Ірина Гордєєва, яка вивчає радянських хіппі з перспективи психології. Її дослідження ґрунтується на інтерв'ю з представниками львівського гурту «Супер Вуйки» та людьми дотичними до їхньої творчості. Також у статті використаний «Альманах хіппі у Львові», звідки взяті окремі статті, які стосувалися «Республіки Святого саду». Авторка розповідає, як, за допомогою уявної гри, «діти квітів» створили «Республіку Святого Саду» у Львові²¹.

Варто згадати й колективну працю «Історія Львова». У третьому томі цієї праці йдеться, зокрема, про місто 1950-х – 1980-х рр²². Тут ми можемо дізнатися, чим жив Львів і як він розвивався. Це допоможе зрозуміти у яких умовах перебували хіппі 1970-х рр. Хоча у розділі є параграф під назвою «Беззбройний опір тоталітарному режимові», однак спільнота хіппі у ньому, на жаль, не згадується.

¹⁹ William Jay Risch. Soviet 'Flower Children'. Hippies and the Youth Counter-Culture in 1970s L'viv // Journal of Contemporary History, Vol. 40, No. 3 (Jul., 2005), 565-584 pp.

²⁰ Прим. Розділ має назву «Mass Culture and Counterculture», а підрозділ у якому згадується про хіппі «Hippies and the Countercultures o the Streets»: Risch J.W. The Ukrainian West. Culture and the fate of Empire in Soviet Lviv. – Cambridge, 2011. P. 237 - 246

²¹ Гордєєва И. А. Культурно-географическое пространство города и игровой утопизм советских хиппи (на примере города Львова) // Третьи Моск. Анциферовские чтения: Сб. ст. по материалам междунар. юбил. конф., посв. 125-летию со дня рождения Н.П. Анциферова. М.: Летний сад, 2015. 100-115 с.

²² Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Т. 3. – Львів: Центр Європи, 2007. – С. 298-400

Отже, наразі не існує ґрунтовної праці, яка б була присвячена одному з відомих лідерів руху хіппі Григорієві Порицькому та візуальній саморепрезентації його спільноти. Також у роботах не йдеться про спільноти у яких перебував Грег, окрім мото-хіппі. Дослідження, які розповідають про американських хіппі, допомогли порівняти Григорія із Західною субкультурою.

Джерельну базу дослідження можна умовно розділити на три групи: опубліковані, неопубліковані та аудіовізуальні джерела. Одним з найважливіших опублікованих джерел є збірка «Хіппі у Львові: Альманах». Для мого дослідження найбільше значення має перша частина цього альманаху, упорядкована львівським дослідником Іваном Банахом, хіппі Аліком Олісевичем та художником-графіком Дмитром Кузовкіним й видана в 2011 році у видавництві «Тріада Плюс»²³.

Для моєї теми найбільш інформативним є третій і четвертий розділи, оскільки Григорій Порицький фігурує в обох. У третій частині збірника про нього згадує в своїх мемуарах «Настоящая история львовских мотохиппи» Володимир Вишневецький²⁴. Там він описує зустріч Грега з мото-хіппі та подорожі 1977-1980-х років. Наступний розділ включає в себе інтерв'ю Ореста Макоти «Це створювало враження відкритого простору...» – про місця, де збиралася «нонконформістська» молодь разом з Григорієм Порицьким²⁵. Також збірка містить есей Валерії Славнікової, присвячений захопленню Грега фотографією²⁶, та нарис Івана Банаха (Нестора), в якому характеризується львівський період життя Григорія Порицького²⁷.

Ще одним видом опублікованих джерел є матеріали періодичної преси. Перш за все, це стаття острозького художника Віктора Наумовича «Грег

²³ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. 408 с.

²⁴ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1... С. 99-118.

²⁵ Там само. С. 126-127.

²⁶ Прим. Назва есе «Вечному хіппі Грегу». У ньому авторка характеризує Грег. Вона згадує, що він один з перших засновників постійного автостою. Також наприкінці есе описується історія з жінкою, яка розповіла, що хіппі заробляють гроші на продажі фотографій «незнайомих людей». Але насправді це були роботи Григорія Порицького, який часто дарував їх своїм друзям.: Там само С. 128-129.

²⁷ Цей нарис має назву «Біль Арлекіна» й описує прибуття Григорія до Львова та обставини його життя у цьому місті. На жаль, автор пише у дуже художньому стилі, трапляються перебільшення і вигадки: Там само С. 130-137. Добре було б дати кілька прикладів таких перебільшень і вигадок.

Львівський», опублікована в острозькій газеті «Життя і Слово»²⁸. У ній описується життя Григорія Порицького, в тому числі й після повернення до Острога.

Вдруге на шпальтах періодики Грєгове ім'я з'явилося 14 листопада 2013 року у газеті «Рівне вечірне». Автор публікації Сергій Нікітюк²⁹ коротко переповідає статтю Івана Банаха «Біль Арлекіна», ставить Григорія Порицького в один ряд з відомим львівським поетом Грицьком Чубаєм, а також вказує на причини появи феномену «хіппі» в львівських молодіжних колах.

До групи неопублікованих джерел відносяться документи державних органів влади радянського періоду. Сюди варто віднести документи, які зберігаються у Державному архіві Львівської області. Я використав матеріали фонду П-3, «Львівський обласний комітет комуністичної партії України», де зосереджена інформація про офіційне ставлення до руху хіппі, а також про заходи, які вживалися щодо недопущення цього «негативного явища» в радянському суспільстві³⁰.

Найбільш інформативними виявились матеріали фонду 16 Галузевого архіву Служби безпеки України, присвячені львівським хіппі, зокрема, звіти за 1979 рік, які розповідають про затримання Г. Р. Порицького під час організації однієї з музичних акцій³¹.

Важливим джерелом для цього дослідження стали фотографії Григорія Порицького, які зберігаються в Міському медіархіві Центру міської історії (Львів) в колекції «Урбаністичні образи». Також частина фото зберігається в особистому архіві одного з учасників спільноти хіппі Валерія Султанова. Ці матеріали частково доступні на його сторінці у фейсбук³².

Частина фотографій знаходиться у «reoples book», який зберігається у британської дослідниці Джуліан Фюрст. На моє прохання вона переслала

²⁸ Віктор Наумович. Грег Львівський // Життя і Слово – 2012. – № 91-92.

²⁹ Нікітюк С. Страсті Грицькові // Рівне вечірне – 2013 – 14 листопада.

³⁰ ДАЛО Ф - П-3, Спр 115, С. 3.

³¹ ГДА СБУ Ф - 16, Спр 1055, С. 3.

³² Валерій Султанов. Reoples book. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.facebook.com/profile.php?id=100010716780824&sk=media_set&set=a.268136903553534&type=3

цифрову копію цих матеріалів. Цей фотоальбом був створений Григорієм Порицьким під час мандрівок з мото-хіппі. У ньому містяться фотографії з різних подорожей, у яких побував Грег зі своєю спільнотою³³. Також на них можна відстежити повсякденне життя, зовнішній вигляд та захоплення львівських хіппі. Свого часу львівські хіппі передали його в музей Холодної війни у Лос-Анджелесі, який організовував виставку про культуру хіппі в СРСР.

Також користувався відео-матеріалами, знятими Грегом у 1978-1979 рр. У них міститься корисна інформація про участь львівських хіппі у спробах заснувати хіппі-комуни на Валдаї.

Третю групу джерел становлять усноісторичні джерела. У роботі були використані усні інтерв'ю, записані мною, з безпосередніми учасниками руху, які особисто знали й спілкувалися з Григорієм Порицьким: Андрієм Маніловим, Леонідом Козаченком, Вірою Порицькою, Валерієм Султановим, Орестом Макотою, Аліком Олісевичем, Іваном Банахом³⁴.

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що включені до неї матеріали є репрезентативними і дають можливість простежити життєвий шлях Григорія Порицького і проаналізувати візуальну саморепрезентацію львівських хіппі пізньорадянської доби.

Методологія. Обрана мною тема передбачає застосування історичної герменевтики та семіотичного аналізу для тлумачення низки понять та візуальних символів, якими послуговувалася спільнота хіппі, працівники міліції, комсомолу у стосунках один з одним. У моїй роботі я використовую інтерпретацію історичної герменевтики і семіотичного аналізу запропоновану Наталією Яковенко у праці «Вступ до історії»³⁵.

Також відома українська дослідниця Наталя Шліхта у книжці «Історія радянського суспільства»³⁶ вказує відмінності між американськими та

³³ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

³⁴ Прим. Інтерв'ю зберігаються в особистому архіві автора.

³⁵ Наталя Яковенко. Вступ до історії. Київ Критика – 2007. – С. 240-242.

³⁶ Наталя Шліхта. Історія радянського суспільства : курс лекцій. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Харків: Акта, 2015. – С. 174-175

радянськими хіппі. За допомогою параметрів, які вона зазначила у своїй роботі, можна простежити відмінності Григорія з американськими хіппі, а також побачити подібність до більш радянських. Слід зауважити, що дослідниця вживає термін «субкультура» по відношенню до радянських хіппі, а також «неформальна» спільнота. Вона звертає увагу, що термін «контркультура» більш доречніший до США, ніж до радянських реалій.

При дослідженні фотографій, зроблених Григорієм Порицьким, я використав методологічні підходи до вивчення фотографій, запропоновані німецьким істориком Альфом Людтке, польським соціологом Пйотром Штомпкою, французьким філософом Роланом Бартом, а також німецьким філософом Вальтером Беньяміном.

Однією з перших праць присвяченій цій темі є «Коротка історія фотографії» німецького дослідника Вальтера Беньяміна³⁷. У ній автор виступає на захист фотографій як джерела, на рівні з іншими. Згадує про історію появи фото. Саме ця праця дає можливість вважати фотографію джерелом.

Ролан Барт у своїй праці «Camera lucida»³⁸ демонструє, як можна подивитися на фотографію під різними кутами. Він пропонує ставитися до неї не тільки як до картинки, оскільки кожен знімок несе за собою певні сенси. Багато фотографій можуть здатися, на перший погляд, не зрозумілими. Якщо дізнатися про контекст, в якому було зроблено світлинку, то дослідник має шанс зробити відчитати приховані у зображенні сенси.

Німецький історик Альф Людтке у своїй статті «Як працювати з історичною фотографією»³⁹ пропонує ширший погляд на феномен фотографії. За допомогою його порад можна детально відтворити події із серійних фотографій. Як один з творців історії повсякдення, Людтке намагається дізнатися за

³⁷ Беньямин В. «Краткая история фотографии» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.e-reading.mobi/bookreader.php/1034806/Benyamin_-_Kratkaya_istoriya_fotografii.html

³⁸ Ролан Б. Camera lucida – Москва: Ad Margnem, 1997.

³⁹ Людтке А. «Как работать с историческими фотографиями» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://urokiistorii.ru/node/53956>

допомогою знімків специфіку повсякденного життя, умови, в яких формувалися та проживали люди, зображені на фотографіях.

У своїй роботі «Візуальна соціологія» польський соціолог Пйотр Штомпка⁴⁰ виділяє методи роботи з фотографіями. Ці методи допомагають з'ясувати, де була зроблена світлина, для чого саме, хто її робив, які були наміри тощо. В праці ми можемо дізнатися приклади цих методів.

Для того щоб реконструювати біографію Грега, а також проаналізувати повсякденне життя львівських хіппі, у роботі використаний метод усної історії. Його добре описала харківська дослідниця Гелінада Грінченко у своїй брошурі «Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів»⁴¹. Ця методичка містить конкретні поради тим, хто починає займатися усною історією. З неї можна дізнатися, як шукати респондентів, які бувають типи інтерв'ю, як правильно до них готуватися, транскрибувати тощо.

Відома російська дослідниця Марина Лоскутова, так само як і Гелінада Грінченко, у своїй роботі «Усна історія: Методичні рекомендації по проведенню дослідження», пише про механізми організації та підготовки до інтерв'ю⁴².

Користуючись працями двох вищезгаданих дослідниць, записав шість інтерв'ю. Всі записи були тематичними. В основному, респонденти розповідали про часи, коли вони були хіппі, а також згадували про свого друга Григорія Порицького. Одне інтерв'ю було записане з сестрою Грега – Вірою Шаромовою. У ньому згадуються сімейні відносини, виховання, а також роки навчання Григорія. На жаль, респондентка не пам'ятала багатьох важливих для мого дослідження епізодів. Інші інтерв'ю записані з друзям Грега: Андрієм Маніловим, Орестом Макотою, Валерієм Султановим, Леонідом Козадчуком та Іваном Банахом. Вони розповідали про спільні захоплення, знайомство з

⁴⁰ Пйотр Штомпка. Визуальная социология. Москва. Логос, 2007. – С. 45-100

⁴¹ Грінченко Г. Г. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. — Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. — С. 7-20

⁴² Лоскутова М. В. Устная история: Методические рекомендации по проведению исследования. — СПб.: Европейский Дом, 2002. — С. 6-47

культурою хіппі, подорожі, побут тощо. Ці записи були змістовними для реконструкції життя Григорія у Львові.

Структура роботи побудована за хронологічно-тематичним принципом. Вона складається з двох розділів, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел та літератури. У вступі визначенні мета, завдання роботи, представлений історикографічний огляд і аналіз джерел. Перший розділ аналізує життя Григорія Порицького, його перебування в спільноті хіппі та відповідність критеріям американських «дітей квітів». У другому висвітлюється повсякденне життя львівських хіппі за допомогою фотографій. Робиться аналіз візуальної саморепрезентації львівських хіппі. У висновках окресленні головні ідеї та зроблений підсумок всієї роботи. У додатках подані вибрані світлини з фотоархіву Григорія Порицького.

РОЗДІЛ І ГРИЦЬКО ПОРИЦЬКИЙ: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЕННЯ СПІЛЬНОТИ

1.1 Життєвий шлях Григорія Порицького

Будь-яку людину формує її соціальне оточення. У випадку Грицька Порицького це була спільнота хіппі, поява й існування якої припадає на кінець 1960-х – 1970-ті рр. Цей розділ присвячений реконструкції життєвого шляху Грицька Порицького, обставин його перебування у Львові та входження до кола молоді, яка сповідувала культуру хіппі.

Григорій Порицький народився 7 березня 1948 року в селі Батьківці Острозького району Рівненської області. У 1951 році, коли Григорію виповнилося лише 3 роки, родина переїхала до міста Острог. Батько, Родіон Васильович, працював завгоспом на одному з комунальних підприємств міста. Мати, Ніна Іванівна, була домогосподаркою. Старша Григорієва сестра – Віра Шаромова (Порицька), єдиний живий член родини, описує своїх батьків так:

Батьки були звичайні люди, прості звичайні люди, мали по 4 класи польської школи. Так рахувалося, в ті часи, в які вони жили, рахувалося, ну солідно що мати 4 класи польської школи. Але мама була звичайна домогосподарка, ну а татусь працював в комбінаті, комунальне підприємство, завгоспом.⁴³

На той час у родині вже було двоє старших дітей – Іван, 1937 року народження та Віра – 1939 року. У 1955 році Григорій слідом за старшими дітьми пішов до першого класу однієї з найстаріших шкіл міста – Острозьку середню школу №1. На сайті навчального закладу вказано, що школа почала свою роботу ще у 1832 році⁴⁴. Як і більшість його однолітків Григорій формувався як звичайна радянська дитина в умовах постійного ідеологічного впливу: спочатку був жовтеним, а потім став піонером, згодом – комсомольцем. Сестра Віра згадує, що

⁴³ Інтерв'ю з Вірою Порицькою 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

⁴⁴ Острозька ЗОШ №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ostrogzosh1.rv.ua/>

Григорій брав активну участь у шкільному житті, займався спортом, а в студентські роки був членом добровільного спортивного товариства «Буривестник»⁴⁵.

Після успішного закінчення школи, як свідчить Андрій Манілов, з золотою медаллю⁴⁶, Григорій вступив до Львівського державного університету імені Івана Франка й 1 вересня 1966 року був зарахований на I курс фізичного факультету. Однак, уже через рік – 15 липня 1967 року, його виключили зі складу студентів за академічну неуспішність⁴⁷. Але справжня причина відрахування була інша. Як свідчить його сестра Віра, Григорія виключили не через небажання вчитися, а через конфлікти із викладачем психології, якому не сподобався зовнішній вигляд студента. У своєму інтерв'ю сестра розповідає:

Провчився рік і його виключили, тут є пояснення. Значить така причина, ти щоб знав. Здає залік, есе по якомусь предмету. От і він же, бачиш, яке мав волосся – кучеряве, шикарне волосся, кучеряве шикарне, голубі очі. Красивий, красивий. І здає залік, викладач до нього... викладач каже йому «я тобі поставлю залік, по психології по-моєму от, тільки ти піди і підстрижись» на що він і відповів, отака от зачіска «Мені Бог дав таке волосся і я того робити не буду». І той йому не ставить залік і його виключають з університету, не здав залік, всьо.⁴⁸

Однак Григорій не полишив мрію про навчання й того ж року вступає на механіко-технологічний факультет Львівського політехнічного інституту⁴⁹. Тут він успішно навчається до червня 1973-го року. За словами його сестри, закінчує інститут з червоним дипломом⁵⁰. Про успішне навчання Порицького в політехніці свідчить і той факт, що у вересні 1968-го року він був у групі кращих студентів, які їздили на тижневу практику до Польської Народної Республіки. На жаль, залишається невідомим, з якої причини він пропускає 1970-1971

⁴⁵ Інтерв'ю з Вірою Порицькою. 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

⁴⁶ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим. 19. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

⁴⁷ Архівна довідка ЛНУ ім. Франка. Особистий архів автора.

⁴⁸ Інтерв'ю з Вірою Порицькою 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

⁴⁹ Архівна довідка Національного університету «Львівська політехніка». Особистий архів автора

⁵⁰ Інтерв'ю з Вірою Порицькою 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

навчальний рік. Як впливає з архівної довідки виданої Національним університетом «Львівська політехніка» – «у зв'язку з сімейними обставинами»⁵¹.

Восени 1973 р. Григорій починає працювати на заводі «Львівсільмаш», який спеціалізувався на виготовленні машин для хімічного захисту рослин. Спершу майстром ливарного цеху, а вже за місяць його переводять на посаду інженера-конструктора. Проте там він пропрацював не довго. Уже 1 червня 1974 року його звільнили. Згідно з довідкою, виданою заводом, Григорія звільнили за статтею 40 пунктом 4 Кодексу Законів про Працю УРСР. Вона передбачає розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у випадку прогулу працівника без поважної причини⁵².

Після звільнення Григорій працює натурщиком у Львівському державному інституті прикладного і декоративного мистецтва. Так триває до вересня 1979 року, коли він потрапив у поле зору КДБ і був відправлений на примусове обстеження до Львівської обласної психіатричної лікарні.

Як свідчить львівський дослідник Іван Банах, Грега «через місяць відпустили, але заборонили повертатися до Львова під страхом арешту. Міська брама зачинилася. Грег повернувся до Острога»⁵³.

З поверненням до рідного міста Григорію вдається влаштуватися до Острозького ПТУ-13 майстром з фотосправи. Однак, як з'ясувалося, пильне око КДБ стежило за ним і тут. Соціально неблагодійний елемент не міг виховувати радянську молодь. Валерій Султанов, який у той час відвідував Порицького в Острозі, переповідає слова Грега: «Мене звідти потурили. Викликали до кабінету, начальник витягнув пляшку коньяку і каже: «Мені подзвонили з КДБ і сказали «щоб його тут більше не було»»⁵⁴

⁵¹ Архівна довідка Національного університету «Львівська політехніка». Особистий архів автора.

⁵² Кодекс законів про працю України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/law-40/section-202/article-23304/>

⁵³ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 137

⁵⁴ Інтерв'ю з Валерієм Султановим 01.10.2019 р. Особистий архів автора.

З 1980-го року він влаштовується Острозьке виробниче управління комунального господарства. Робота була пов'язана із позмінним чергуванням, що дозволяло Грегіві поєднувати працю зі своїм дитячим захопленням – риболовлю⁵⁵.

У своєму рідному місті він так і прожив решту свого життя. На жаль, подробиці цього останнього періоду поки що реконструювати не вдалось. Львівські друзі Грега про це майже нічого не знають. Переповідають, що рок-музика так і залишилась його захопленням й навколо Григорія, як і в юності продовжували групуватися місцеві меломани. Відомо, що він жив цивільним шлюбом з якоюсь жінкою та, нібито, в них народилася донька. Згодом вони розійшлись. Однак обставин цього, не знає навіть рідна сестра. З часом Григорій почав вживати алкоголь великими дозами. Про це згадував Валерій Султанов⁵⁶.

Там, у Острозі, Григорій Порицький і помер 4-го вересня 2012 року, назавжди залишившись легендою львівської спільноти «хіппі».

1.2 Григорій Порицький і львівська спільнота хіппі

Захоплення Грицька Порицького культурою хіппі було, ймовірно, пов'язано із зацікавленням напівзабороненою у Радянському Союзі рок-музикою. Інтерес до неї розпочався, ще у шкільні роки, у 1962 році. Як свідчить Іван Банах, в одній з приватних розмов Грег згадував, що це почалось відтоді, як він почув на одній з західних радіостанцій пісню гурту «The Beatles» «Love me do»⁵⁷. Саме того року ця пісня була першим записаним синглом гурту у Великобританії⁵⁸.

Після вступу до інституту і переїзду до Львова цей інтерес ще більше посилювався та й можливості слухати рок-гурти та знайомитися з західною молодіжною культурою в умовах великого міста значно розширились. Про те, що

⁵⁵ Віктор Наумович. Грег Львівський. Острозьке, газета Життя і Слово – 2012. – №91-92

⁵⁶ Інтерв'ю з Валерієм Султановим 01.10.2019 р. Особистий архів автора.

⁵⁷ Інтерв'ю з Іваном Банахом 20.09.2019 р. Особистий архів автора.

⁵⁸ The Beatles history. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.beatlesebooks.com/love-me-do>

Ґрег дійсно захоплювався цією культурою може свідчити хоча б той факт, що він відростив довге волосся.

З відстоюванням права на власний зовнішній вигляд, пов'язаний ще один епізод, який мав подальший вплив на становлення Ґрега як «антирадянського елемента». В «Альманасі хіппі у Львові» він описаний так:

Ґрег купив квиток в Оперу – подивитися на пластику в холлі і дзеркальному залі. Тут підійшли два міліціонери, взяли попід руки, завели кудись у спіжарку і віддухопелили – за «нерадянський» вигляд. Тримали там, доки не скінчилася вистава. Після цього інциденту Ґрег спалив свого комсомольського квитка і розпочав індивідуальний бунт проти соціальних умовностей та обмежень⁵⁹.

Саме в цей час у західному світі набирає силу нова молодіжна культура хіппі, однією із характерних рис якої є протест проти війни й боротьба за свободу, мир та любов⁶⁰. Доволі швидко вона потрапляє і до Радянського Союзу, перш за все до його західних регіонів. Як стверджує українська дослідниця Тетяна Папернюк, у сусідній ПНР перші хіппі з'являються уже в 1967 році, у Кракові, в середовищі студентів Ягелонського університету⁶¹. Цілком можливо, що долучення Григорія до цієї культури відбулося за посередництва польських студентів, адже як уже зазначалося, восени 1968 року він виїздив на практику до цієї країни.

У 1968 році розгорнулись трагічні події у Чехословаччині – «Празька весна». Як не дивно, але радянські репресивні органи серед активних учасників цих подій називали й рух хіппі. Зокрема голова КДБ УРСР Віталій Федорчук писав у доповідній записці від 18 жовтня 1972 року першому секретареві ЦК

⁵⁹ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 130

⁶⁰ Мінаєв А. В. Рух хіпі як прояв молодіжного неполітичного протесту в другій половині 60-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи та США / А. В. Мінаєв // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / А. В. Мінаєв; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. — Чернівці, 2006. — С. 3.

⁶¹ Папернюк Т. Феномен східноєвропейських хіпі на прикладі Кракова і Львова (1967-1981 рр.) – Львів: Український Католицький Університет, 2017. – С. 8.

КПУ Володимиру Щербицькому: «Хіппі виступали активним помічниками контрреволюційних елементів у Чехословаччині в 1968 р.»⁶²

Грег теж був серед тих, хто не схвалював дій СРСР у Чехословаччині, хоча й не брав участь у політичних акціях. «Альманах хіппі у Львові» розповідає таку історію:

Наступного року відбувалися події в Чехословаччині. Бетеери зупинилися біля Опері і Грегові хотілося поговорити з очевидцями, він виліз на бойову машину. Хайрастий, джинсовий Грег вносив дисонанс до загального фону мілітарі. За ним спостерігали комуністичні бабки і лаялися:

– Патлаті! Через таких, як він, все і почалося. Зробили контрреволюцію, а його ще й возять. Солдати не були такими категоричними:

– Не чіпайте його. Ми бачили там більше, ніж дозволено.⁶³

Один з друзів Григорія, Андрій Манілов в своєму інтерв'ю так само згадує, що бачив радянські війська, які проїздили центром Львова:

Пам'ятаю. Було воно якимось дивно, люди стояли по обидві сторони. Я жив тоді на Личаківській, а вони якраз їхали по Личаківській тому що на схід, всі колони були... Окружної дороги тоді не було, вони їхали всі через місто⁶⁴.

Один з колишніх хіппі Орест Макота зауважив, що ці події й зблизили його з Грегом: «Я чув це по «Радіо Прага», я слухав як то відбувається. Мене це звело з Грегом, у нас був такий супротив. Власне нас це штовхнуло на пасивний супротив»⁶⁵.

Крім західних радіостанцій, як-от «Голос Америки», «Радіо Свобода», «Вільна Європа», ще одним джерелом інформації про «капіталістичний світ» були іноземні студенти, які навчалися в Політехнічному інституті. Це були вихідці з країн так званого «соціалістичного табору». Як згадує Андрій Манілов:

⁶²Прим. Хіппі виступали активними помічниками контрреволюційних елементів в Чехословаччині в 1968 г.: ГДА СБУ, Ф-16, Спр-1055, С. 323.

⁶³ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 130-131.

⁶⁴ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим 19. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

⁶⁵ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

«в політехніку були югослави. З ними був Грег тому, що він в політехніку мав довге волосся [...] і вони були такі»⁶⁶.

В результаті знайомства з югославськими студентами, вихідцями з однієї із найвільніших країн соціалістичного табору, Григорій отримав можливість мати більш актуальну інформацію про події в світі рок-музики та культури хіппі. Орест Макота згадує, що у такий спосіб наш герой познайомився з учасниками рок-гурту «Бієло дугме», яких називали «югославськими Beatles». Лідером цього гурту один час був відомий музикант Горан Брегович. На прохання югославських друзів Грег надсилав їм платівки класичної музики, натомість отримував записи рокових гуртів та музичні журнали⁶⁷. Дружба з югославськими студентами згодом дала також і цілком практичний результат:

Десь у той період в результаті чергової сварки кремлівського керівництва з Йосифом Броз Тіто, всіх югославів виганяли зі Союзу. Студенти, котрі жили в гуртожитку поверхом вище, зайшли до Грега, відомого екстравагантним виглядом і захопленням рок-музикою:

– Друже, в нас є 24 години на збори і маємо повно «пластмаси». Забирати з собою не будемо.

Там була сила-силенна платівок – рок-н-ролл, блюз, джази. В один момент Грег став магнатом у царині музики.⁶⁸

Дійсно у 1968 році стосунки між Соціалістичною Республікою Югославією та СРСР загострилися, через різне ставлення до чехословацьких подій. Югославське керівництво підтримало курс чехословацького лідера Александра Дубчека на лібералізацію, що суперечило офіційній радянській позиції⁶⁹.

Очевидно саме ці платівки Грег привозив і до Острога, коли приїздив на канікули. Принаймні завдяки цьому з ним познайомився, а згодом став активним меломаном, Леонід Козачук (Ліон)⁷⁰.

⁶⁶ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим 19. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

⁶⁷ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

⁶⁸ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С 131.

⁶⁹ Новосельцев Б.С. Внешняя политика Югославии (1961–1968 годы) / Борис Новосельцев. – М.: Институт славяноведения РАН, 2015. – С. 274 – 302.

⁷⁰ Інтерв'ю з Леонідом Козачуком. 6.10.2019 р. Особистий архів автора

Активна діяльність Грега у спільноті хіппі розпочинається в студентський період, у 1970-му році. Принаймні саме цей рік, як дату знайомства з Грегом називають інші учасники спільноти⁷¹. Незабаром Григорій знайомиться з трьома своїми основними друзями по спільноті – Ігорем Вахулою (Фред), Орестом Макотою та Сашком Бігуном (Янг). Наприклад, Орест Макота так описує обставини їхнього знайомства: «Такий «Старий Львів» на Валовій, там кав'ярня, я там бував часто. Побачив Грега, але я його не знав і побачив в нього в руках Džuboks – такий югославський журнал музичний – на той час рідкість була, так звернув увагу і підсів до нього, він розглядав його там»⁷².

Популярними місцями збору львівських хіппі тоді були: сквер між головною поштою та бібліотекою ім. Стефаника, це місце вони називали «Постофіс»⁷³, та ресторан «Зелений Гай», що знаходився у Стрийському парку. У ресторані найчастіше збиралися меломани, які обмінювалися новинками у світі музики. Звідти пішла традиція проводити дні пам'яті Джимі Гендрікса, на яких збиралася молодь для того, щоб згадати музиканта та пограти на гітарі його хіти. Орест Макота згадує, що у 1971 році відбувався «день пам'яті», на якому був присутній Грег⁷⁴.

«Зелений Гай» був місцем знайомства Грега з львівськими меломанами, такими як Сашко Наєвський, Ігор Гордієвський (Кактус), Стас Горський, Ян Мікодемівич, Іван Резвой, Андрій Манілов, Валерія Славнікова. У 1973 році до «компанії Стрийського парку» приєднується земляк і знайомий Григорія з Острога, Леонід Козаченко.

Оточення Грега в основному складалося з його однолітків, які були не набагато від нього молодшими. Йому у 1970 році було 22 роки, Андрію Манілову – 20 років, Оресту Макоті – 19 років, Ігорю Вахулі та Олександрю Бігуну – 16 років. Переважно, вони були вихідцями зі Львова. У більшості випадків вони

⁷¹ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим (19.11.2019) та Орестом Макотою (10.11.2019). Особистий архів автора.

⁷² Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

⁷³ Прим. Взимку місцем зібрання було фойє головної пошти.

⁷⁴ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

розмовляли російською мовою, що давало можливість спілкуватися з іноземними студентами, а згодом і з хіппі з різних куточків Радянського Союзу.

Десь на початку 1970-х рр. Григорій починає захоплюватися фотографією⁷⁵. Придбавши фотоапарат марки «Зенит», він починає робити численні фото свого оточення. «Його фотографічні роботи зафіксували лиця багатьох тієї епохи [...] І досі кімната у Пензеля повсюди завішена його фотографіями, які увіковічують ідею хіппі»⁷⁶, зазначає Валерія Славнікова (Лера)⁷⁷. Згодом він захоплюється ще й кінозйомкою. Його роботи стали умовним літописом його спільноти.

Незабаром Грег з Фредом вирішують поїхати автостопом у Крим. У той час мало хто подорожував автостопом, бо важко було на це наважитися⁷⁸. Через нестандартний зовнішній вигляд патлаті молодики привернули увагу міліції. Їх затримують. Орест Макота розповідає про цю історію так:

Навіть коли він отримав такий серйозний удар, коли їхали на море з Фредом, їх дуже побили там менти, волосся обстригли. То був такий удар, що мені Фред розповідав, що коли вони все таки добралися до води, Грег поплив і так поплив далеко. Фред думав, що він вже не вернеться. Ідея виїхати у Грега була постійно. Ми навіть, був такий момент, говорили про місце де то можна зробити. Для нас був такий приклад Сева Новгородцев⁷⁹.

У «Альманасі хіппі Львова» також згаданий цей сюжет. В есе «Біль Арлекіна» Іван Банах описує спробу втечі Грега наступним чином:

Влітку 1973 року він вибрався на південь. В голові снувався план, теоретично бездоганний, особливо в частині кінцевої мети, але треба було відпрацювати деталі. [...] Для початку треба було випробувати себе. Грег був добрим плавцем. Він годинами хлюпався у воді поміж Симеїзом і Алупкою, а коли перевертався на спину, сліпуче турецьке сонце стояло в зеніті. Мимо пропливала «Ракета», звідти лунали заклики прямувати до берега, і Грег час від часу наближався до буйків⁸⁰.

⁷⁵ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

⁷⁶ Прим. Его фотографические работы запечатлели мгновения и лица той эпохи [...] И поныне комната у Пензеля сплошь увешана его фотоработами, увековечившими идею хиппи.: Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 129

⁷⁷ Прим. Валерія Славнікова – псевдонім «Лера», колишня дівчина Грега. З 1975 р. перебувала у хіппі спільноті.

⁷⁸ Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

⁷⁹ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

Прим. Сева Новгородцев – відомий тим, що в 1975 році покинув Радянський Союз, після чого вів програму «поп-музики з Лондона», де грали рок хіти. Її можна було почути по радіо в СРСР.

⁸⁰ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С.132

Звісно у Григорія Порицького не вийшло втекти, бо він був спійманий патрулем та доставлений назад. Ідея втечі через море була поширеною серед бажаючих вирватися із СРСР, наприклад, у грудні 1974 року з Радянського Союзу втік Станіслав Курілов⁸¹.

Зміна місця роботи восени 1974 року дала більше можливостей відчувати себе вільнішим. Влаштувавшись натурщиком у Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва у нього з'явився хиткий графік. В даному випадку Грег, імовірно, несвідомо вів себе, як справжній хіппі, адже, за твердженням дослідників, однією з характерних рис послідовників цієї культури, було ставлення до роботи: «“Правовірний” хіппі із зневагою ставився до постійної роботи. Хоча він цілком міг працювати у якості поденника, “щоденне рабство з дев'ятої до шостої” було не для нього»⁸².

У той період він налагоджував контакти з хіппі Радянського Союзу, передусім з Прибалтики. В 1974 році він сам відвідував місто Пярну (Естонія), де знайомиться із відомим на весь Радянський Союз хіппі Рейном Метснійном (Мічурінін)⁸³, який заснував у Таллінні комуну хіппі під назвою «у Мічуріна»⁸⁴.

Втрата роботи на заводі потягла за собою втрату житла і Грег часто змінює місце проживання, постійно живе у друзів. У 1975 році він проживав в майстерні Ореста Макоти, яка знаходилася в мансарді триповерхового будинку на початку вулиці Солдатської (зараз вулиця Івана Карпниці). Художник так описував кімнату, в якій проживав Порицький:

⁸¹ Прим. Станіслав Курілов – радянський океанограф та письменник. Через численні відмови виїхати закордон, вирішив втекти стрибнувши з круїзного лайнера «Советский Союз» в океан (1974 р.). Одягши маску, ласти та трубку за три доби дістався Філіппінських островів. Був депортований до Канади, отримавши там громадянство. У Радянському Союзі заочно був засуджений на 10 років позбавлення волі «за зраду Батьківщині».

Сайт російського видавництва «Время» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.vremya.ru/authors/2473-kurilov-stanislav-vasilevich.html>

⁸² Шатилов Д. О. Хиппи: феномен неполитического протеста 60-х XX в. В США / Д. О. Шатилов // Вестник МГОУ. Серия «История и политические науки». № 3 / 2013 — С.51.

⁸³ Прим. Рейн Метснійн – Прізвисько «Мічурін» він отримав через те, що роздавав усім яблука. (див.: Видеманн В.В. Запрещенный Союз: хиппи, мистики, диссиденты: документальный роман. – СПб.: Рипол Классик, 2019. – С. 41).

⁸⁴ Прим. «З Рейном Метснейном на прізвисько «Мічурін» Грег познайомився на рок-фестивалі у Пярну. Того року Рейн повернувся зі Середньої Азії до Таллінна, де винаймав будинок недалеко від озера Юлемісте» – Іван Банах. Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С.135

На стіні було підвішено кошик, який відігравав роль полиці і завжди був набитий журналами «Džuboks», «Melody Maker», «Melodie und Rhythmus». Журнали приносив Грег [...] Коли я приходив до майстерні, Грег міг бути там, він завжди був делікатний, ніколи не приводив до майстерні чужих людей без мого відома, тільки сидів і читав [...] Майстерня почалася в 1975 році і так тривало років п'ять чи шість. Раніше ми збиралися в Святому Саду в Янга. Грег носив плити з рок-музикою. Він влаштовував походи у кафе «Зелений гай», що було тоді у Стрийському парку, на день смерті Джими Гендрікса⁸⁵.

З Грегом у майстерні інколи мешкав Фред, який облаштував свій простір буддистськими самвидавами: «Фред міг годинами крутити ручку⁸⁶, шукаючи музику. У той час він захоплювався східними філософіями і приносив самвидавну буддистську літературу»⁸⁷. Втім, Григорій не захопився цією релігією. До кінця життя він залишався непрактикуючим християнином. Можливо, це пов'язано з релігійною традицією родини Грега. Віра Порицька згадує в інтерв'ю, що батьки були релігійними і так само виховували дітей⁸⁸.

Спершу більшість своїх подорожей він здійснював автостопом. Так зокрема у 1976 році вони з Лерою добирались до Лієпає. Про схожу подорож описує естонський хіппі Аксель Лампманн (Алекс):

І Грегор був особистість. На сім років старше мене (приблизно віку Алли), розумний, мудрий, авторитетний, професіонал, фотограф концептуальний. Я зустрічав багато людей його віку, і доросліше, але ніхто із них не носив такого довгого волосся і не їздив хичхайкером⁸⁹, всі були, в основному, теоретиками. Початок поїздки видався досить поганим у плані просування, але тепер це виглядає досить зворушливо. Багато деревень і сіл ми проходили пішки. В кожному українському и білоруському селі Грег заводив довгі розмови з селянами, особливо зі старшими. Йому імпонували старий з конем і возом та вусами а-ля Франц-Йосиф. Вуса робили його милим. Було видно, з якою повагою Грег відносився до них всіх, наскільки не сприймав цю владу і все, що вона принесла цим людям, зруйнувавши їхній життєвий устрій та їхній побут⁹⁰.

⁸⁵ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С.127.

⁸⁶ Прим. Йдеться про ручку, яка була на радіо.

⁸⁷ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

⁸⁸ Інтерв'ю з Вірою Порицькою 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

⁸⁹ Прим. Походить від англійського слова Hitchhike – мандрувати автостопом.

⁹⁰ «И Грегор был личность. На семь лет старше меня (примерно возраста Аллы), умный, мудрый, авторитетный, профессионал, фотограф концептуальный. Я встречал много людей его возраста, и постарше, но никто из них не носил таких длинных волос и не ездил хичхайкером⁹⁰, все были, в основном, теоретики. Начало поездки получилось достаточно плохим в плане продвижения, но теперь это выглядит довольно трогательно. Много деревень и сел мы проходили пешком. В каждом украинском и белорусском селе Грег заводил длинные разговоры с селянами, особенно со старшими. Ему imponировал старик с лошадей и повозкой и усами а-ля Франц-Иосиф. Усы его умиляли. Было видно, с каким уважением Грег относится к ним

Друзі Грега згадують, що той був закоханий у Валерію Славнікову. Орест Макота описує місце, де познайомився Григорій з Валерією: «З пакою журналів під пахвою він сидів у кафе «Старий Львів» на Валовій на першому поверсі, нічого не брав, тільки сидів за столом і читав журнали. Там вони і познайомилися з Лерою»⁹¹. Разом вони їздили на сейшен в латвійське місто Лієпає. Лера згадує про це так:

Зі Львова ми виїхали з Грегом. З нами був його друг Сашко з Політехніки. Ми були в Ризі наступного дня, у нас було трохи часу, ми гуляли Старим містом, потім автостопом добиралися до Лієпаї. Фестиваль проходив за містом. Дерев'яна літня сцена, пісок на березі моря. Весь час прибував піпл з Прибалтики, Росії, Білорусії, багато яскравих кольорів. Кілька тисяч людей зібралось на березі моря в Лієпаї. Ближче до вечора, після офіційного концерту, цивільні починали розходитися, а ми залишалися, збираючись в групи навколо вогнищ⁹².

Знаковою датою для радянських меломанів стає 1976 рік. У СРСР приїздить британський рок-н-ролл виконавець Кліф Річард з туром, в межах якого дав 12 концертів у Ленінграді та 8 у Москві. Згодом у 1979 році СРСР з концертами відвідають Елтон Джон і відомий американський блюзмен Бі Бі Кінг. Грег відвідав концерти двох останніх співаків у Москві та Ленінграді⁹³.

З 1976 року львівська спільнота починає проводити з'їзди хіппі (сейшени), на які приїзять представники з різних регіонів СРСР. Перший сейшен відбувся 10 червня того ж року у так званій Республіці Святого Саду, яка знаходилася в закинутому саду монастиря кармелітів босих. Відомий львівський хіппі Алік Олісевич був присутній на цьому сейшені⁹⁴.

Влітку цього ж року у Прибалтиці, в естонському містечку Вільянді, відбувся всесоюзний сейшен. Григорій із друзями так само брали в ньому участь, свідченням чого є зроблені Грегом фотографії.

всем, насколько не воспринимает эту власть и всё, что она принесла этим людям, разрушив их склад и их быт»: Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

⁹¹ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 127.

⁹² Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 133-134.

⁹³ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим 19. 11. 2019 р. Особистий архів автора.

⁹⁴ Ютуб-сторінка телеканал Zik. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QfSVcnyQO5k>

1977 рік у житті Грега можна добре простежити за допомогою спогадів Акселья Лампманна (Алекса). Вони разом поїхали на сейшен до естонського містечка Вільянді. Оскільки вони пересувалися автостопом, мандрівка тривала близько пів місяця. Під час неї мандрівники регулярно потрапляли у якісь пригоди. Так, наприклад, в західній Білорусі, у містечку Слонім, їх затримала міліція:

Зупиняється вантажівка – ось думаємо, повезло, навіть не стопанули, сам зупинився. За ним ще один. Навіть не звернули уваги, що вантажівка була військова. Раптом борта відкидаються і на землю вистрибують солдати і офіцери з автоматами, пістолетами, і прямо на нас: «Лягай на землю, гад». І чоботом мені і Грегу по голові. Ми впали на траву. Пара солдат вскочила нам на руки та на ноги, чашка в руках Грегора так и тріснула. Один з них додав каблуком на всякий випадок. Нам вивернули руки і покидали як мішки на підлогу у вантажівку. Грега в одну машину, мене в другу, туди же скинули наші речі⁹⁵.

Хлопців відвезли в місцеву комендатуру, де їх протримали три дні – допитували агенти КДБ, підозрюючи їх у шпигунстві. Як стверджує Алекс, своїм, нетиповим для радянської людини, виглядом хлопці привернули увагу місцевих мешканців, які повідомили про них у відповідні органи. Оскільки доказів шпигунства не виявилось, їх відпустили⁹⁶. Це була не єдина яскрава пригода, яка трапилася в тій поїздки:

Ще один казус стався в цій поїздки, хоч і з меншими втратами. Ми вирішили, що раз уздовж кордону, то уздовж кордону, і не відвідати Кенігсберг та інші міста Східної Пруссії разом з могилою філософа Канта ну ніяк не можна. Дивно, що нам дали проїхати міст, який відокремлював Литву від Пруссії. Мало того, ми навіть заночували в одному пустому домі в якомусь покинутому селі. Але зранку, коли вийшли на дорогу, були одразу схоплені проїжджаючим патрулем. Після перевірки документів нас відправили назад у Литву, попутно пригрозивши, що якщо повернемося, то вже так легко не відбудемося⁹⁷.

⁹⁵ «Останавливается грузовик – вот думаем, везуха, даже не стопанули, сам остановился. За ним ещё один. Даже не обратили внимания, что грузовики были военные. Вдруг борта откидываются и на землю выскакивают солдаты и офицеры с автоматами, пистолетами, и прямо на нас: «Ложись на землю, гад». И сапогом мне и Грегу по голове. Мы упали в траву. По паре солдат вскочили нам на руки и на ноги, чашечка в руках Грегора так и хрустнула. Один из них добавил каблуком на всякий случай. Нам вывернули руки и побросали как мешки на пол в грузовики. Грэг в одну машину, меня в другую, туда же скинули наши вещи»: Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

⁹⁶ «Еще один казус произошел в этой поездке, хоть и с меньшими потерями. Мы решили, что раз вдоль границы, то вдоль границы, и не посетить Кёнигсберг и прочие города Восточной Пруссии вместе с могилой философа Канта ну никак нельзя. Странно, что нам дали проехать мост, отделяющий Литву от Пруссии. Мало того, мы даже заночевали в каком-то заброшенном доме в какой-то заброшенной деревне. Зато утром, когда вышли на дорогу, были тут же схвачены проезжающим патрулем. После проверки документов нас отправили обратно в Литву, попутно пригрозив, что если вернемся, то уже так легко не отделаемся»: Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха: <https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

⁹⁷ Так само

Після цих пригод друзі нарешті дісталися до Таллінна, де вони почули по радіо сумну звістку про смерть Елвіса Преслі⁹⁸. Отже, можна стверджувати, що мандрівники прибули туди після 16 серпня. Що саме Грег робив на сейшені достеменно не відомо, очевидно, займався тим, що і решта хіппі. Як зазначає Орест Макота «на сейшенах люди грали музику, знайомилися, пили алкоголь. Було таке собі свято любові»⁹⁹. Поза тим Григорій дуже багато фотографував. Завдяки його знімкам можна уявити, як саме виглядали ці сейшени та хто конкретно на них був присутній. Зокрема завдяки цьому, ми знаємо, що на одній з таких подій бував відомий львівський хіппі Алік Олісевич.

У цьому ж році стається ще одна знакова для Грега подія. Він знайомиться ще з однією групою львівських «дітей квітів» – спільнотою мото-хіппі. Що цікаво, це знайомство відбулось не у Львові, а на трасі біля Мелітополя. Один із представників цієї спільноти, Володимир Вишня, досить яскраво описав цю подію у своїх спогадах:

По дорозі назад, проїжджаючи по Мелітопольським степам, Рубчик¹⁰⁰ звернув увагу на самотнього стопщика з парасолькою під пахвою і впізнав його, закричав: «Грег!». Метушливість і нервозність другого номера, взагалі, призводять до втрати керування мотоциклом, який несеться на великій швидкості по порожній трасі. Получив ліктем по печінці від Пензеля¹⁰¹, він, тим не менше, примусив його зупинитися. Так відбулася знакова зустріч майбутніх героїв львівського андеграунду. Грег, який повертався звідкись із Середній Азії. Справа йшла до вечора і нові друзі вирішили заночувати в посадці¹⁰².

Після зустрічі з Рубчиком та Пензелем у мелітопольських степах Грег починає подорожувати з мото-хіппі, ставши одним із найвідоміших членів цієї спільноти. Вхідження до цієї групи полегшувалося тим, що з Рубчиком Грег був знайомий раніше, ще від часу зустрічей в ресторані «Зелений Гай». Але із

⁹⁸ Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха:

<https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

⁹⁹ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10.11.2019 р. Особистий архів автора

¹⁰⁰ Юрій Шинкарук - прізвище Рубчик - один із активних учасників спільноти «мото-хіппі».

¹⁰¹ Ігор Венцлавський – прізвище Пензель - засновник «байкерської» хіппі спільноти (1976 р.), відомої під назвою «мото-хіппі».

¹⁰² «На обратном пути, проезжая по Мелитопольской степи, Рубчик¹⁰² обратил внимание на самотнього стопщика з зонтиком под мышкой, и узнал его, заорал: «Грег!». Суешливость и нервозность второго номера, вообще, чреватые потерей управления мотоциклом, который несется на бешеной скорости по пустой трассе. Получив локтем по печени от Пензеля¹⁰², он, тем не менее, вынудил его остановиться. Так произошла знаменательная встреча будущих героев львовского андеграунда. Грег возвращался откуда-то из Средней Азии. Дело шло к вечеру и новые друзья решили ночевать в посадке»: Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С.104

засновником цієї спільноти, Ігорем Венцславським, Григорій Порицький познайомився лише в 1977 році.

У Львові він знайомиться з іншими хіппі-байкерами – Станіславом Кокінським (Стахом), Володимиром Вишневським (Вишнею), Валерієм Султановим (Звездний). Їхні пригоди Грег зафіксував у своєму фотоальбомі «Peoples book». Також про ці поїздки писав у своїх спогадах до збірки «Альманах львівських хіппі» Володимир Вишневський.

Нові знайомства не перешкоджали Грегу та його оточенню спілкуватися між собою. Так наприклад Орест Макота, як представник «хіппі інтелектуалів»¹⁰³, був знайомий з мото-хіппі. Порицький в свою чергу спілкувався з усіма хіппі, адже відомо також, що він відвідував «Республіку Святого Саду»¹⁰⁴. У нього залишається традиція вшановувати день смерті Джимі Гендрікса у «Зеленому Гаю». Тобто групи хіппі були розділені на сфери зацікавлення, які міг поєднувати головний герой мого дослідження. Умовно їх можна розділити на: мандрівки, культуру, мову, мотоцикли тощо.

Мрія втекти з Радянського Союзу не полишала Грега. Як зазначає Орест Макота «У нього взагалі була ідея втікнути звідси з Советського Союзу»¹⁰⁵. Він також пригадує, що влітку 1978 року, Грег разом з Рейном Мічурінім захотіли втекти в одну із буддистських країн¹⁰⁶. Для цього вони вирушили перейти кордон в горах Паміру. Цей факт описує Іван Банах:

Влітку 1978-го вони зібралися в гори. Рейн був поголеним адептом Харе Крішна, а у Грега відросла шевелюра на 44 сантиметри. Для надійності Грегові кроси були стягнуті ізострічкою. Вони залагодили справи у Фергані, потім пересіли на автобус. За якийсь час попереду замаячили відроги Паміру. Потім автобус від'їхав, вони йшли пішки – подробиць не пам'ятає ніхто. Кілометр за кілометром, гори стіною виростали на горизонті. Сумний вигляд Рейнових в'єтнамок породжував певні сумніви. Але Рейн був заворожений покликом гір:

– Грег, ми повинні взяти цю висоту.

¹⁰³ Прим. Хіппі інтелектуали – невелика група молодих людей, яка розмовляла українською мовою та розмовляла в компанії про книжки. Яскраві представники Орест Макота, Ігор Вахула (Фред), Володимир Яворський (Волдмур), Олександр Лобачов (Лобач).

¹⁰⁴ Інтерв'ю Орест Макота 10. 11. 2019. Особистий архів автора.

¹⁰⁵ Інтерв'ю Орест Макота 10. 11. 2019. Особистий архів автора.

¹⁰⁶ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 127

Потім їх помітили альпіністи – четверо хлопців і троє дівчат, котрі розмовляли англійською. Вони поверталися з гір, у них залишалися запаси продовольства. Двоє голодних хіппі, котрі зібралися на Дах Світу, своїм виглядом пробуджували широку емоційну палітру: щем, волення про допомогу, співчуття Авалокітешвари. Консерв вистачало ще на три доби. Грегові з Рейном треба було вирішувати, що робити – не нести ж їх в гори. Вони були надто голодні і посідали тут же на траві¹⁰⁷

Попри те, що спроба не вдалася, втікачі не відмовилися від своєї ідеї і вирушили у район найпівденнішої точки Радянського Союзу – містечка Кушка в Туркменістані. Однак і там на них чекала невдача. Мандрівників дивного вигляду схопила міліція та відправила до спецрозподільника, звідти їх перевели у психіатричну лікарню в Ашхабаді, але згодом відпустили. Валерій Султанов у своєму інтерв'ю так описує цю історію:

Там їх значить спіймали, як дуже вони були там підозрілі, заарештували і відправили в району психіатричну лікарню. І той каже, там лікар молодий хлопець. Який населений пункт я не пам'ятаю, їх з міліції привезли і сказали «Ось тобі люди», а він не знав, що з ними робити, бо вони занадто розумні були для тої місцевості і ще й тим більше не місцеві жителі, а жителі з європейської частини і він так казав. Не кололи там нічого, не лікували. Пробыли там місяць, чи кілька тижнів, а потім він такі вирішив від них здихатись. І завіз здається в Душанбе [...], чи Ашгабат, от я забув в якій республіці і там він знову ж таки. Дали якусь машину. Їх туди привезли в приймальний pokій і лишили там, а самі поїхали. А лікарка була росіянка і вона з ними поспілкувалася і сказала: «Ні, хлопці ви не мої пацієнти», і все вони звідти чухнули тоді¹⁰⁸.

Так обидві спроби втекти з СРСР, виявилась для хлопців невдалими¹⁰⁹.

Невгамовний Грег вже у серпні того ж року бере участь у тривалій мандрівці мото-хіппі, маршрут якої вів через Крим до Тульської області РФСР. Саме там у вересні місяці планувалось відзначення 150-річчя класика світової літератури Льва Толстого. Туди ж планували з'їхатись і прихильники його віровчення з усього Радянського Союзу, в тому числі й хіппі. Адже їхня ідеологія в багатьох положеннях збігалася з віровченням толстовців. Перша їхня велика зупинка відбулася у місті Коблево, Миколаївської області, де вони провели вісім днів, однак до Криму їх не пустили. Володимир Вишня більш детально зміг описати їхній маршрут:

¹⁰⁷ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 – С. 135-136.

¹⁰⁸ Інтерв'ю з Валерієм Султановим. 01.10.2019 р. Особистий архів автора.

¹⁰⁹ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. – С. 136.

Піднімаючись по кримським перевалам, ми зібрались з'їхати до моря в районі Алушти і проїхатись по Південному берегу. Але уважні міліціонери зупинили незвичну колону. У Стаха на грудях висів великий медальйон із зображенням Франца Йозефа.

– Хто такий Франц Йозеф? Австрійський кайзер? Ти б ще поруч Гітлера надів!

Нас так і не пропустили на Південний берег Криму, і ми повернули на Джанкой. Потім тиждень в Бердянську. Там ледь не здуріли з нудьги. Врятувало лише вино і регулярне биття мух. І Грег, який весь час приносив що небудь з огороду в околицях. 1 вересня ми зірвалися з місця і сунулись на Ясную Поляну»¹¹⁰

Добравшись до місця вже 7 вересня, група розташувалась в таборі неподалік від музею. Однак взяти участь у святкуваннях, чи хоча б подивитись на них хіппі-байкерам не довелося. Представники влади, міліції, КДБ, хоча і не вдавались до відкритого насилля, проте всіляко намагались не допустити їх до урочистостей. Зрештою один з них став вимагати від Пензеля, який був лідером групи, щоб вони не псували свято радянським людям та іноземним журналістам.

Як саме мав відбуватися цей захід достеменно невідомо, але вже 9 вересня, саме в той день, коли народився письменник хіппі поїхали назад до Львова, через постійні конфлікти з міліцією, а також, «щоб не псувати свято місцевим, своїм виглядом»¹¹¹.

Влітку 1979 року московський хіппі Сергій Москальов організував комуни у покинутому селі, яке знаходилася в районі Валдаю. Грег з компанією вирішили поїхати туди автостопом і приєднатись до комуни. Грегу випало їхати у парі з Вишней, який залишив детальні спогади про цю подію:

Нам с Грегом залишилося лиш якихось 5 км до Валдаю, коли наш КАМаз обігнала «Волга» з людьми в кашкетах. Побачивши наші з Грегом пики, вони жестами змусили водія зупинитися. Ми сіли в більш комфортні умови і поїхали в містечко Валдай. Райвідділ міліції – це треба було бачити! Довкола будівлі сиділи, ходили, юрмилися волосаті. Місцеві жителі, всі як один в червоних пов'язках – по такому випадку їх познімали з роботи і направили на допомогу міліції ловити волосатиків. Процедура була вироблена і легка – відбирають паспорта, потім допит – писульки, дурні питання, дурні відповіді. Пензеля питали 3 години, Стаха – три

¹¹⁰ Поднимаясь по крымским перевалам, мы собирались съехать к морю в районе Алушты и промчатся по Южному берегу. Но бдительный милиционер остановил необычную колонну. У Стаха на груди красовался большой медальон с изображением Франца-Йозефа.

– Кто такой Франц-Йозеф? Австрийский кайзер? Ты б еще рядом Гитлера надел!

Нас так и не пропустили на Южный берег Крыма, и мы повернули на Джанкой. Потом неделя в Бердянске. Там чуть не одурели со скуки. Спасало лишь вино и регулярное битие мух. И Грег, который все время приносил что-нибудь съестное с огородов в окрестностях. 1 сентября мы сорвались с места и двинулись на Ясную Поляну»: Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. – С.106.

¹¹¹ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, С.107

с половиною – видно, по вазі, вони здалися більш головнішими. В коридорі Пензель зіштовхнувся з Москалевим – той розповів, що йому, як організатору, світить дурдом. Так воно і сталось – закрили його в місцевий дурдом. Грег придурювався туристом, але йому потім згадали Валдай – через півроку у Львові¹¹².

Ця поїздка виявилася невдалою, міліція розіграла комуна. Грега й інших хіпі відвезли за 50 км від Валдаю і відпустили. На зворотньому шляху Володимир Вишинський та Григорій Порицький випадково відкрили для себе покинуте село Міробутіца, яке розташовувалось в мальовничому місці – на березі лісового озера. У них виникла ідея оселитися в порожніх хатах. З ними разом у тому селі проживало ще 16 хіпі. За тиждень їх розіграла місцева міліція. Молоді люди вирішили повернутися туди наступного року¹¹³.

Як я згадував вище, починаючи з 1971 року, у Львові було започатковано традицію проведення 18 вересня днів пам'яті Джими Гендрікса. До цієї дати спільнота хіпі вирішила провести зібрання, запросивши друзів з усього Союзу. Імовірно, що в будь-який інший рік їм би вдалося успішно провести це зібрання, але 1979 рік був останнім роком перед початком Олімпіади 1980 року, яка мала пройти в СРСР. Партійні органи стали докладати значно більше зусиль для наведення «порядку» в країні, у тому числі й у виявленні і боротьбі з різними неформальними групами молоді. Через це підготовка до днів пам'яті не залишилась непоміченою агентами спецслужб. У довідці КДБ УРСР наданій ЦК КПУ повідомлялось:

Збіговисько хіпістів з різних міст Радянського Союзу намічалось провести в вересня 1979 р. в м. Львові ніби в зв'язку зі смертю одного з лідерів «хіпі» на Заході американського гітариста Д. Гендрікса. Його ініціаторами були: Сорокін, 1959 р, народження, мешканець

¹¹²«Нам с Грэгом оставалось лишь каких-то 5 км до Валдая, когда наш КАМаз обогнала «Волга» с людьми в фуражках. Увидев наши с Грэгом рожи, они жестаами вынудили водителя остановиться. Мы пересели в более комфортные условия и укатили в городок Валдай. Райотдел милиции – это нужно было видеть! Вокруг здания сидели, бродили, кучковались волосатые. Местные жители, все как один в красных повязках – по такому случаю их снимали с работы и направили на помощь милиции ловить волосатиков. Процедура была отработанная и простая – отбирают паспорта, потом допрос – писульки, дурацкие вопросы, дурацкие ответы. Пэнзеля пытали 3 часа, Стаха – три с половиной – видно, по весу, он показался более главным. В коридоре Пэнзел столкнулся с Москалевым – тот поведал, что ему, как организатору, светит дурдом. Так оно и случилось – закрыли его в местный дурдом. Грег прикидывался туристом, но ему потом все равно вспомнили Валдай – через полгода во Львове»: Хіпі у Львові: Альманах. Частина 1 // Львів: Тріада Плюс – С. 110-111.

¹¹³ Хіпі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 111-112.

Гродно Білоруської РСР і Порицький, 1948 р. народження, натурщик Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва.¹¹⁴

Каральні органи зуміли не допустити проведення запланованого заходу. В іншій доповідній повідомлялось про «нейтралізацію» організаторів зібрання:

У результаті проведених УКДБ спільних з органами міліції та громадськістю, заходів намічені збори не зупиненні. Його ініціатори були нейтралізовані: Порицький Г.Р., 1948 року народження, натурщиком Львівського інституту прикладного и декоративного мистецтва, проведена профілактика, у ході якої помічені ознаки розладу його психіки, у зв'язку з чим він через органи охорони здоров'я був направлений на обстеження в психіатричну лікарню; відносно Сорокіна В.В., 1959 року народження, мешканця м. Гродно Білоруської РСР, через можливості УКДБ Гродненської області, прийняті міри до не допуску його виїзду у м. Львів¹¹⁵.

Затримання Грега нагадувало події шпигунського детективу. За ним стежили агенти КДБ: затримання відбулося в темному залі у кінотеатрі «Парк» під час першого сеансу¹¹⁶. Валерій Султанов згадує, що спершу члени спільноти не розуміли куди подівся Грег, але потім з'ясувалося, що він у психлікарні: «написав він мені листа, що перебуває у психіатричній лікарні, попросив купити деяких овочів, бо було літо»¹¹⁷. Друзі намагалися його підтримати. До нього часто навідувалися Орест Макота¹¹⁸, Андрій Манілов¹¹⁹ та інші.

Через деякий час Григорія випустили. Однак після виходу з лікарні він перестає бути активним учасником спільноти хіппі й повертається до Острога. Вищезгаданий Валерій Султанов стверджує, що представники відповідних органів: «йому поставили умову, щоб він їхав на батьківщину»¹²⁰.

¹¹⁴ «Сборище хиппистов из разных городов Советского Союза намечалось провести в сентябре 1979 г. в г. Львов е якобы в связи со смертью одного из лидеров «хиппи» на Западе американского гитариста Д. Хендрикса. Его инициаторами являлись: Сорокин, 1959 г. рождения, житель Гродно Белорусской ССР и Порицкий, 1948 г. рождения, натурщик Львовского института прикладного и декоративного искусства»: ГДА СБУ, Ф-16, Спр-1055, С. 323.

¹¹⁵ «В результате проведенных УКГБ совместно с органами милиции и общественностью мероприятий намечавшееся сборище предотвращено. Его инициаторы были нейтрализованы: с Порицкий Г.Р., 1948 года рождения, натурщиком Львовского института прикладного и декоративного искусства, проведена профилактика, входе которой обнаружены признаки расстройства его психики, в связи с чем он через органы здравоохранения направлен на обследования в психиатрическую больницу; в отношении Сорокина В.В., 1959 года рождения, жителя г. Гродно Белорусской ССР, через возможности УКГБ Гродненской области, приняты меры к недопущению его выезда в г. Львов»: ГДА СБУ, Ф-16, Спр-1077, С. 114.

¹¹⁶ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 136.

¹¹⁷ Інтерв'ю з Валерієм Султановим 01.10.2019 р. Особистий архів автора.

¹¹⁸ Інтерв'ю з Орестом Макотою 10. 11.2019 р. Особистий архів автора.

¹¹⁹ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим 19. 11.2019 р. Особистий архів автора.

¹²⁰ Інтерв'ю з Валерієм Султановим 01.10.2019 р. Особистий архів автора.

Імовірно, на цьому активна діяльність Грега, як члена спільноти хіппі, припиняється. Найбільший захід, в якому він ще бере участь, це невдала спроба мото-хіппі заснувати комуну в селі Міробутице на Валдаї влітку 1980-го року.

1.3 Грег як представник культури хіппі

У цьому підрозділі я спробую розглянути, наскільки Грег відповідав критерія американського хіппі. Оскільки досі не було проведено порівняльного аналізу американських хіппі з радянськими, на прикладі однієї людини. Та, як сталося, що звичайний радянський підліток, який пройшов майже усі шаблі комуністичного виховання – від жовтеняти до комсомольця, перетворився на послідовника хіппі, по суті, на «антирадянський елемент», який мріяв втекти з країни?

Використаю для цього основні критерії, якими характеризуються в наукових працях американські хіппі. Наприклад, сучасний американський дослідник Майкл Классен та російський дослідник Дмитро Шатилов, виокремлюють чотири основні характеристики, що визначали специфіку хіппі¹²¹.

До першої категорії вони відносять ставлення «дітей квітів» до праці. На їхню думку справжній хіппі зневажливо ставився до постійної роботи. Він міг спокійно працювати на звичайній роботі, але ставився до цього, як до рабської праці. Робота ж мала приносити особисте задоволення, або сприяти благові комуні, в якій він проживав. Головне в такій праці була можливість самому розпоряджатися робочим часом.

Наступним аспектом є любов хіппі до наркотиків, в основному, куріння коноплі. Використання важких речовин у їхньому середовищі не віталось й вважалося поганою ознакою. Такий спосіб життя не мав викликати прив'язаності до заборонених речовин.

Третім критерієм є пошук іншого життя. Через це хіппі намагалися відокремитися від суспільства й прагнули тіснішої комунікації з собі подібними

¹²¹ Шатилов Д. О. Хиппи: феномен неполитического протеста 60-х XX в. В США / Д. О. Шатилов // Вестник МГОУ. Серия «История и политические науки». № 3 / 2013 — С.51-52.

й творення альтернативних спільнот. Це проявлялося в заснуванні ними різного роду комун.

Останнім пунктом є ідея «займатися своєю справою», тобто не намагатися змінювати існуючий суспільний лад і політичну систему, а зосередитися на власному розвитку.

Також варто зазначити, що хіппі мали такі риси: пустотливість, ентузіазм, розслабленість, політично та соціально активні, відкриті до нових віянь та ідей¹²².

Слід також згадати, що американськими хіппі були як чоловіки, так і жінки. У радянському Львові, фіксується тільки один випадок за часів хіпування Грега, коли дівчина перебували у цій спільноті. Це була Валерія Славнікова (Лера). Звідси можна зробити висновок, що ця спільнота буда переважно чоловіча.

Розпочну з зовнішнього вигляду. Американський дослідник Вільям Ріш, який написав спеціальну розвідку про львівських хіппі, зазначає з цього приводу: «поширений зовнішній вигляд – для чоловіків, довге волосся та бороди. Як для чоловіків, так і для жінок, джинси-дзвіночки (найчастіше саморобні), пасма з намистин та екзотичні костюми»¹²³. Також у своїй роботі «Історія радянського суспільства» київська дослідниця Наталя Шліхта згадує:

З кінця 1960-х рр. у СРСР масово проникають елементи західної контркультури: джинси, рок-музика, довге волосся. На Заході – це виклик буржуазній культурі, у СРСР – соціалістичній. На Заході контркультура – виклик суспільству споживання, у СРСР – найяскравіший його символ. Джинси у США – заперечення культу багатства, а у СРСР – навпаки, символ достатку», підкреслюючи відмінність радянських хіппі від американських¹²⁴.

На усіх відомих фотографіях Грега того періоду, він з довгим волоссям й вусами. Одягнутий у джинси. З верхнього одягу він використовував джинсові куртки, сорочки й футболки. Одна з них, можливо, улюблена, бо кілька разів зустрічається на фото, мала зображення американського орла з написом «USA».

¹²² Майкл Классен. Корпорація хіппі / Пер. з англ. Ольги Чернявської. – Дніпро: «Баланс Бізнес Букс». 2017. – С. 20

¹²³ William Jay Risch. Soviet 'Flower Children'. Hippies and the Youth Counter-Culture in 1970s L'viv // Journal of Contemporary History, Vol. 40, No. 3 (Jul., 2005), P. 569.

¹²⁴ Наталя Шліхта. Історія радянського суспільства : курс лекцій. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Харків: Акта, 2015. – С. 174.

Волосся, ймовірно, було одним з головних зовнішніх атрибутів Грегового самовираження. Як зазначалося вище, саме відмова підстригтися стала причиною того, що він залишив навчання у ЛДУ й перейшов до Політехнічного інституту. Про те, що розкішною шевелюрою і довжиною волосся Григорій відрізнявся від решти спільноти зауважують практично усі опитані мною львівські хіппі, а неодноразово цитований, Іван Банах зазначає, що в часи поїздки на Памір його довжина сягала 44 см¹²⁵.

Однак, типової зовнішньої атрибутики хіппі, такої як пацифік, фенічки, стрічки на голові на жодній із фотографій Грега не зустрічається. Хоча більшість його оточення їх використовувала. Попри це, на мою думку, його зовнішній вигляд був подібним до того, як виглядали типові представники хіппі спільноти в Америці.

Якщо перейти до аналізу того, як Грег ставився до праці, то очевидно можна стверджувати, що це ставлення було подібним до типової поведінки хіппі. Отримавши після завершення інституту досить добре, за тодішніми мірками, місце праці (його розподілили на львівський завод, а не у віддалений районний центр неозорої радянської батьківщини), він повністю ним знехтував. Почавши майстром ливарного цеху, а незабаром ставши інженером-конструктором, він мав непогані шанси зробити успішну кар'єру радянського інженера. Однак, так само, як і типовому хіппі, йому було важко працювати системно – ходити на змінну і знаходитись на робочому місці вісім годин. Григорій став прогулювати, за що й був звільнений з підприємства. Робота натурщика, яка практично не мала перспектив для кар'єрного росту, але мала вільний графік, підходила йому більше. Цілком імовірно, що вона сприяла й становленню його, як фотохудожника. Зокрема, тут він набув навички створювати постановочні фотографії.

Наступний аспект – вживання наркотиків. Тут Грег, очевидно, якраз не зовсім вписувався в образ типового хіппі, бо за свідченням його друзів до наркотиків він був байдужим. Зокрема, Орест Макота згадує: «Їздили по лісах

¹²⁵ Хіппі у Львові: Альманах. Частина 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада Плюс, 2011. С. 135

там траву курили, особливо вночі в лісі [...] У нас була вона популярною [...] А.В. (Андрій Волошин): А Грег куриє траву? О.М.: От якраз Грег не. Грег любив випити, якогось вина, то Фред любив покурити, на щось інше він не погоджувався, хоча були можливості»¹²⁶.

Інший приятель Григорія – Андрій Манілов, так само заперечує вживання ним наркотиків: «У нас з Грегом нічого не було, це все власне напевно пізніше [...] Ні він, не я. Ну то вже пізніше, коли я вже тут працював в 78-79 роках, таке, дурь забили. Але ні він не куриє, і я не куриє стабільно. І в сенсі тютюну не курили і для нас то було дивно»¹²⁷.

За третім критерієм Грег, очевидно, якраз і був найбільш схожий на хіппі. Як впливає зі свідчень його друзів, знайомих, а також інших доступних на сьогодні джерел, він був досить комунікабельною людиною. Про це свідчить такі факти: по-перше, Грег був, чи не єдиним із львівських хіппі, який спілкувався з усіма подібними спільнотами міста, як з тими, хто збирався в ресторані «Зелений Гай» та на «Постофісі», так із тими, хто проводив час у «Святому Саді», а також був учасником групи мото-хіппі. По-друге, він активно налагоджував стосунки з хіппі із інших регіонів СРСР. Перш за все, з Прибалтики. Це підтверджується його товаришуванням і спільними подорожами з Рейном Метснійном (Мічуріним) та Аксельом Лампманном (Алексом), а також організацією днів пам'яті Джими Гендрікса, спільно з білоруським хіппі В. Сорокіним¹²⁸.

По-третє Грег брав активну участь у спробах заснувати комуну хіппі на Валдаї, свідченням чого є відзняті ним відеоматеріали. Показово, що остання його поїздка відбулась уже тоді, коли він вийшов з психіатричної лікарні і змушений був залишити Львів.

Це також можна вважати підтвердженням тези, що хіппі не займались організацією політичних акцій і відкритого протесту, а зосереджувались власне на розбудові власної культури і саморозвиткові. Зокрема Грег, крім того, що був

¹²⁶ Інтерв'ю з Орестом Макотою. 10.11.2019 р. Особистий архів автора.

¹²⁷ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим. 19.11.2019 р. Особистий архів автора.

¹²⁸ Прим. На жаль ми не знаємо імені цього чоловіка, бо агенти КДБ в своїй доповідній, подавали лише скорочені імена.

палким фанатом західної рок-музики, цікавився ще й важко доступною, в ті часи, художньою літературою:

Людина, яка цікавилася не лише музикою, але літературою, поезією, кіно і всім тим, що робить людину розвинутою. Починаючи від Рембо до Верлена закінчуючи. По літературі це Селінджер «Над прірвою в житті», чи як воно там зараз переводиться, Томаса Манна. Ну українською навіть не дуже¹²⁹.

Ще однією характерною рисою, було його ставлення до релігії. Попри тодішні захоплення представників хіппі східними релігіями, він залишається християнином. Можливо на це вплинуло виховання. Сестра Віра згадує, що батьки були релігійними і привчали до неї дітей¹³⁰. Як пам'ятаємо, відмову підстригтися Григорій аргументував тим, що волосся дав йому Бог¹³¹. Ще один факт цього знаходимо у свідченнях Алекса Лампманна. Коли вони з Грегом перебували на території кладовища у місті Слонім і тому захотілося до туалету, то він вийшов за територію, бо «як християни, на кладовищі він відмовився це робити»¹³². Крім того, як бачимо з фото серед зображень рок-гуртів і постерів, знаходилась ікона «Найсвятіше серце Ісуса» (див. додаток 10).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Григорій Порицький загалом відповідав більшості тих ознак, якими сучасні дослідники ідентифікують учасників хіппі-спільнот.

Таким чином проведений у цьому розділі аналіз, дозволив реконструювати життєвий шлях Григорія Порицького, а також вдалося з'ясувати головні етапи його життя. Найбільш насиченим виявився саме львівський період, коли головний герой був активним учасником спільноти хіппі.

Можна стверджувати, що життя Грега є цікавим прикладом трансформації із звичайного українського підлітка, відмінника у навчанні, на одного з лідерів хіппі у Львові. Він пройшов світогляду трансформацію від звичайної радянської

¹²⁹ Інтерв'ю з Андрієм Маніловим. 19.11.2019. Особистий архів автора.

¹³⁰ Інтерв'ю з Вірою Порицькою. 05.08.2019 р. Особистий архів автора.

¹³¹ Інтерв'ю з Вірою Порицькою. 05.08.2019 р. Особистий архів автора

¹³² «Как христианин, на кладбище он это делать отказался»: Фейсбук-сторінка львівського дослідника Івана Банаха. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.facebook.com/1481831298560628/posts/2159019514175133/>

людини¹³³ до особи, що настільки не сприймала оточуючу його суспільно-політичну систему, що намагалася втекти з СРСР. Підтвердженням цього є здійсненні ним дві спроби втечі за межі радянського кордону: одна в Криму, а друга на Памірі.

Вдалося з'ясувати, що комунікабельність Грега, сприяла тому, що спочатку він влився в спільноту, яка збиралася в ресторані «Зелений Гай», а пізніше став активним учасником хіппі-сейшенів, відповідав за налагодження контактів з іншими регіонами. В другій половині 1970-х рр. Порицький стає учасником унікальної для Радянського Союзу спільноти мото-хіппі. Також він бере участь в організації хіппі-комун на Валдаї та днів пам'яті Джими Гендрікса у Львові.

Важливим хобі Грега було захоплення фотографією, що перетворило його, по суті, на «документаліста» повсякденного життя львівської спільноти хіппі.

Вдалося з'ясувати, що Григорій Порицький значною мірою відповідав характерним особливостям, притаманним хіппі в усьому світі. Однак виявилися певні особливості, як-от відсутність інтересу до буддизму чи інших східних релігій, а також неприйняття наркотиків.

Остаточний конфлікт між Григорієм і радянською системою, що намагалася нейтралізувати подібних людей, відбувся на передодні Олімпіади, яка мала проходити в СРСР у 1980 році. Показово, що до нього та інших учасників спільноти, були вжиті такі ж заходи, які тоталітарна влада застосовувала до українських дисидентів – Григорія відправили до психіатричної лікарні. Умовою виходу з лікарні було повернення до Острога. Це виявилось важким випробуванням, оскільки Григорій був змушений відмовитися від звичного

¹³³ Прим. Звичайна радянська людина - той хто виріс в умовах цієї системи. Слід зауважити, що в родині мало місце сімейне виховання. Григорій проходив всі обов'язкові шаблі радянської системи. Та чи ставився він до них позитивно у ранньому віці, на жаль дізнатися не можливо. Сестра, як єдина жива представниця родини Порицьких не пам'ятає.

Варто згадати, що на той самий час припадає юність відомої української письменниці Оксани Забужко та відомого українського критика Миколи Рябчука. Рябчук згадує у своєму інтерв'ю, що «вже в дитинстві мав скептичне ставлення до панівної системи». А Забужко виросла в родині, яка будувала свої цінності довкола 22 січня 1919 року - Дня злуки.

Український палімпсест. Оксана Забужко в розмові з Ізою Хруслінською / Пер. з польської Д. Матіяш; за ред. І. Андрусяка та О. Забужко. – К. : КОМОРА, 2014 – С. 8-11. (408)

Бунт покоління: Розмови з українськими інтелектуалами записали й прокоментували Богуміла Бердиховська та Оля Гнатюк [інтерв'ю із Євгеном Сверстюком, Іваном Дзюбою, Михайлом Коцюбинським, Михайлом Горинем, Миколою Рябчуком] / Пер. із пол. – К.: Дух і Літера, 2004 – С. 237. (344)

способу життя й участі в спільноті хіппі. Як можна припустити, цей удар виявився для нього дуже тяжким. Решта його життя пройшла в одноманітних буднях й ностальгії за буремною молодістю.

РОЗДІЛ II

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І ВІЗУАЛЬНА САМОРЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЬВІВСЬКИХ ХІППІ

2.1 Фотографії Грицька Порицького як джерело для дослідження львівських хіппі

В основі джерельної бази цього розділу покладенні візуальні матеріали – фотоархів Грицька Порицького, який зберігається в Центрі міської історії. Цей фонд виник у 2013 році, після того як один із друзів фотографа, Андрій Бояров, передав їх на зберігання Центру. Він налічує близько 900 кольорових слайдів, зроблених, в основному, фотоапаратом популярної в Радянському Союзі моделі «Зенит»¹³⁴. Ці фото були зроблені між 1971 і 1979 роками. За ними можна також простежити й зростання автора як фотохудожника.

За тематичним наповненням колекцію фото можна розділити на дві рубрики – звичайні та колажі. До першої групи я відніс фото зняті в різних місцях, переважно у Львові та його околицях, на яких зображені представники спільноти хіппі, їхні захоплення, подорожі тощо. На частині з них можна побачити й головного героя цього дослідження – Грицька Порицького. Зокрема, з вибраних мною для аналізу фото, він присутній майже на половині з них. Очевидно, що такі фотографії зроблені друзями Порицького його камерою. Характерно, що якість зображення з Греггом і без нього не змінюється.

На 15-ти з них він зафіксований разом з друзями на фоні різноманітних архітектурних споруд. З їхнього одягу можна припустити, що фото зроблені навесні або восени. Зимових фото, за невеликим винятком, практично немає.

Наймасовішою серед цих фотографій є світлина (див. додаток 1), на якій зафіксовано 11 молодих людей: 10 хлопців і 1 дівчина. Також, слід зауважити, що люди на цих групових фото часто змінюються. Очевидно, це свідчить про досить різноманітне оточення фотографа та нестабільність спільноти хіппі.

¹³⁴ Этапы развития отечественного фотоаппаратостроения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://photohistory.ru/index.php?pid=1314193914800403>

На трьох світлинах головний герой зображений сам. Одна з них є постановочною (див. додаток 2), тут Грицько Порицький позує перед камерою, за входною брамою одного з львівських дворів під час сутінків. Наступна фотографія зроблена в кімнаті одного з його друзів на фоні стін, прикрашених плакатами і фотографіями західних рок-гуртів, відомих в ті часи. Третя фотографія – це портрет Грега, зроблений в кімнаті біля вікна.

Більшість знімків зроблені на природі: в лісах, піщаних кар'єрах, одна – на березі Чорного моря. В колекції є також фотографія, де, ймовірно, зафіксований момент слухання закордонної радіостанції¹³⁵, оскільки спільнота споживала іноземну музику, про що свідчать численні інтерв'ю та афіші з всесвітньо відомими рок-гуртами.

Частина світлин – міські. Тут молоді люди сфотографовані на фоні міських пейзажів: архітектурних споруд та пам'ятників.

Невелика кількість слайдів – 7 – зроблених, ймовірно, під час подорожей, містять зображення мотоциклів. Переважно моделей, які випускались в Чехословаччині – «Jawa 350»¹³⁶ та «Cezet 350»¹³⁷, а також радянських моделей «Иж планета спорт»¹³⁸ та «Иж планета 3»¹³⁹.

Як видно з фотографій, досліджувана спільнота була чоловічою. На світлинах зі 167 зображень людей, лише 14 є жінками, що становить лише 8%.

З відібраних мною фотографій, десять – колажі¹⁴⁰. На знімках в основному зображений Грег, якого оточують природні явища: вогонь, вода, вітер.

Іншим типом фото є так звані «reoples books» – альбоми з фотографіями людей на певну тематику. У нашому випадку – це два альбоми з світлинами про подорожі, які були здійсненні львівськими хіппі з 1976 по 1979 рр.

¹³⁵ «Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото 326, Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹³⁶ Константин Кякк. 60 лет «Старушке история легендарного мотоцикла Jawa». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kolesa.ru/article/60-let-starushke-istorija-legendarnogo-motocikla-jawa-2014-12-31>

¹³⁷ Описние класических мотоциклов Чезет 350 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://themoto.net/moto/czechskie-moto/chezet-350.html>

¹³⁸ Все о мото [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vse-o-moto.com/izh/95-mototsikl-izh-planeta-sport>

¹³⁹ Все о мото [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vse-o-moto.com/izh/590-izh-planeta-3>

¹⁴⁰ Прим. Колаж – в образотворчому мистецтві наклеювання на якусь основу різних за фактурою і кольором матеріалів а також твори, які виконані таким способом.: Сучасний словник іншомовних слів. – Київ: Довіра, 2006. – С. 362

Перший з них зберігається в одного з друзів Грега – львів'янина Валерія Султанова на сторінці у соціальній мережі¹⁴¹. Через відсутність фізичного примірника, на жаль, не можна проаналізувати зовнішній вигляд цього альбому. Цікаво те, що Григорій Порицький майже ніколи не робив друкованих фотографій, бо зберігав їх на плівці, роблячи з них фото-слайди, але у випадку «peoples book», ми бачимо фото-картки, які були вирізані та вклеєні у звичайний картонний альбом.

В альбомі міститься 192 фотографії, основною темою яких є подорожі на мотоциклах по СРСР. На більшості фотографій зображенні дорога, мотоцикли та люди в мандрівці. Особливістю цієї групи джерел є те, що тут присутні до 10 фотографій рок-гуртів. Одним з яких був львівський гурт «Супер Вуйки». Тут також є колективні фото, зроблені, очевидно, під час зупинок, на зустрічах із представниками спільнот з інших регіонів. Вони відрізняються від охарактеризованих вище колективних фото тим, що зображують значно більше людей. На окремих з них я нарахував 24 та 35 (див. додаток 3) осіб. Загалом же на фото першого альбому містять 843 зображення людей. Часто – це одні й ті самі люди. Це дає змогу реконструювати групу постійних учасників, а також там можна побачити і тих, хто приходив на події, які проводили хіппі.

Другий «peoples book» свого часу був переданий відомим львівських хіппі Аліком Олісевичем британській дослідниці Джуліан Фюрст (*Julien Furst*), яка залюбки поділилася зі мною фото-копією цього примірника, а також передала його Міському медіаархіву Центру міської історії (Львів). На відмінну від першого, другий – існує фізично, що дозволяє побачити, як він виглядає насправді. На титульному аркуші є напис «Tour 78 or...», що дозволяє з'ясувати час виготовлення фотографій. Як бачимо, фотографії робилися до 1978-го року включно.

Друга сторінка має напис «The Peoples book vol II. Gäst hos verkligheten». Перша частина цього напису англійською, а друга шведською мовою. Вона

¹⁴¹ Валерій Султанов. Peoples book. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100010716780824&sk=photos&collection_token=100010716780824%3A2305272732%3A69&set=a.268136903553534&type=3

означає «Вигнання на землі». Можна припустити, що друга частина напису взята з однойменного автобіографічного роману Пера Лагерквіста, в якому розповідається про пошуки самого себе в юному віці¹⁴². На наступній сторінці зроблений кульковою ручкою великими літерами напис англійською: «Give peace a chance»¹⁴³.

Наступні сторінки починаються з фото, які вклеюються лише на одну праву сторону. Бувають випадки, коли фотографії розміщені на сторінці зліва. Загальна кількість сторінок в альбомі – 121. Сторінки не пронумеровано. На окремих з них спорадично проставлені дати, коли були зроблені фото. Наприклад, на сторінці 57 стоїть дата IX. 1976, яка вказує на те, коли саме зроблені окремі світлини, присутні в альбомі. Крім того, на інших також є дати, частина з яких містять лише місяць та рік, а інша ще й число. Під однією з колективних фото, на якій зображено багато людей, вказана латинськими літерами точна дата – 18 вересня 1976 року і місце – Viljandi. Завдяки чому стає зрозуміло, що фотографія зроблена в околицях естонського міста Вільянді. На сторінках 79 і 91 є сліди відклеєних фотографій¹⁴⁴.

В нижній частині сторінки 119 над фотографією Порицького на фоні гір є напис фломастером чорного кольору: «everyday I have a blues»¹⁴⁵. Передостання сторінка містить цитату Боба Ділана російською мовою:

І хоча Боги пишуть закони
Щоб дурним і мудрим догождати
Немає нічого на світі, мама,
Що б давало мені сили жити¹⁴⁶

Ці слова супроводжуються вирізаною фотографією темного горизонту, на фоні якого стоїть людина. В цьому випадку дуже добре простежується любов

¹⁴² Pär Lagerkvist. Gäst hos verkligheten. / Endelfinbook, 1961. – 116 p.

¹⁴³ Прим. «Дайте миру шанс».

¹⁴⁴ «Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото стр. 79-91, Peoples book, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹⁴⁵ Прим. «Кожен день я маю блюз».

¹⁴⁶ «И хоть Боги пишут законы; Чтоб дураков и мудрых ублажить; Нет ничего на свете, мама; Чтоб давало мне силы жить»: Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), Peoples book, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів).

Грицька Порицького до музики Боба Ділана, яка була популярною за кордоном, а також серед львівських хіппі у ті часи.

У верхньому правому куті останньої сторінки стоїть дата – 06.05.1979 і під нею напис російською «Посвящается людям которые в дороге...»¹⁴⁷. У верхньому лівому куті форзацу міститься напис «Penselu як...». Нижче по середині сторінки кульковою ручкою написані дата: 9.IV.'79, підпис та місце – Львів, стилізований малюнок колеса, який являє собою емблему британського рок гурту «Traffic», а під ними підпис англійською мовою «On the road to freedom»¹⁴⁸.

Таким чином, доходимо висновку, що за фотографії досить добре розкривають повсякденне життя однієї з груп львівських хіппі, в якій перебував фотограф, а також дали змогу проаналізувати обізнаність Грега в фото-справі. З їхньою допомогою вдалось простежити, як був упорядкований «peoples book», що ним намагався передати автор, відстежити маршрути пересування за допомогою хронології та написів, які вказані в альбомах. Побачити «культуру дороги», яка є головним символом «peoples book».

Також слід зауважити, що окрім фотографії, Грег захоплювався відео зйомкою. Численні відеоматеріали зараз зберігаються у Львові в Центрі міської історії, а також виставленні в інтернеті. На них, у більшості випадків, Григорій перебуває в компанії своїх друзів. Всього таких відео нараховується близько 15. Одне з найцікавіших відео, на мою думку, має назву «Плівка Грега. Грег і Ліон». На ній з'являється Фред, який сидить на стовпці, а поруч на дошці – Григорій. У наступному кадрі Грег дивиться в камеру пів хвилини. Далі новий епізод, де Фред і Ліон говорять з невідомим чоловіком похилого віку. В кінці відео декілька людей сидить на лавочці, ззаду них водоймище, вони щось їдять, слухають радіо, випивають¹⁴⁹. Переважно, плівка була використана чорно-біла, але інші відео трапляються з кольорової.

¹⁴⁷ Прим. «Присвячується людям, які в дорозі...».

¹⁴⁸ Прим. «Дорогою до свободи».

¹⁴⁹ Ютуб сторінка kuzmu44o [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=181&v=IetgnsyoYdc&feature=emb_logo

Одним з найцікавіших відео є подорож до валдайської комуни. На ньому видно, як молоді люди добираються потягом до місця призначення. У вікні вагону підвішене радіо, для того, щоб ловити хвилі західних радіостанцій¹⁵⁰. Згодом вони ідуть з вокзалу через ліс, кожен має з собою сумки, забиті речами. Наступний кадр – молоді люди ходять уздовж берега, скоріше за все, Валдайського озера. Інколи в кадрі з'являються обличчя людей. Також на відео багато людей стоїть біля берега озера та дивиться, як двоє юнаків стоять на саморобному плоті. В кінці хіппі заходять у дерев'яні хати, які могли би бути їх місцем проживання у комуні. Кадри вставлені дуже хаотично, але вони передають, як хіппі добиралися до комуни, а також, як виглядало їхнє дозвілля. Перша частина відео була записана на кольорову плівку, а друга – на чорно-білу¹⁵¹.

2.2 Повсякденне життя львівських хіппі (за матеріалами фотографій)

У цьому підрозділі, спираючись на фотоархів Грицька Порицького, я розгляну побутову сторону життя львівської спільноти хіппі. Для цього спробую дослідити одяг, зачіски, атрибутику, яка вказує на приналежність до спільноти, речі якими користувалися представники цієї культури (мотоцикли, фотоапарати, радіоприймачі), музику яку вони слухали, місця їхніх зборів.

Почну з зачісок, які істотно вирізняли представників спільноти хіппі від загальної маси радянських громадян. На одній з фотографій (див. додаток 4) зображено шість чоловіків, які сидять на лавці, що знаходиться на проспекті Свободи (тодішньому проспекті Леніна), неподалік від Музею етнографії та художнього промислу. П'ятеро з них належали до компанії Грега, а шостий – пересічний львів'янин, який випадково потрапив в об'єктив. Крім того на задньому плані видно перехожих. Уся група має довге волосся, на відмінну від решти чоловіків, які потрапили до кадру. На решті фотографій усі представники цієї спільноти так само мають довге розпущене волосся. В окремих випадках

¹⁵⁰ Прим. Про такі прослуховування у своїх інтерв'ю згадували друзі Григорія Порицького.

¹⁵¹ Ютуб сторінка Володимира Вишневецького. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=619&v=DQznGmSVvQg&feature=emb_logo

воно перев'язане тонкою стрічкою, яка отримала назву headband¹⁵², популярну в середовищі хіппі всього світу. Зокрема ця стрічка присутня на фотографії 299, де бачимо, як в якості стрічки використаний вузький ремінець¹⁵³. На іншій фотографії волосся Аліка Олісевича так само перетягнуте синьою вузькою стрічкою. Друга фотографія (див. додаток 5) першого «peoples book» зафіксувала Валерія Султанова зі стрічкою білого кольору.

Практично всі члени спільноти носили вуса, а значна частина – також бороди. Це можна бачити, майже на всіх фотографіях. Слід зауважити, що сам Порицький бороди не мав.

Одним із головних елементів одягу були джинси, джинсові куртки, футболки, кольорові сорочки іноземного виробництва, які купувалися у спекулянтів чи в закордонних туристів (196, 211, 408, 410)¹⁵⁴. На відмінну від західних хіппі, львівські – не мали різноманітного вибору одягу, тому часто носили вироби радянської легкої промисловості в поєднанні з імпортним одягом.

Під час мандрівок стиль одягу дещо змінювався і виглядав не так охайно та урочисто. На фотографіях видно довгі плащі, дощовики, куртки, куфайки, військові радянські чоботи, формені армійські, або міліцейські штани-галіфе, різних форм кашкети, капелюхи, мотоциклетні шоломи. Часто одяг є брудним, неохайним, місцями подертим (див. додаток 6).

До атрибутики слід віднести знак «пацифік» – один з основних символів руху хіппі. Його зображення зустрічаються на багатьох фотографіях. Цей знак носили, як прикрасу на шиї, малювали на мотоциклах, на шоломах. На одному з фото бачимо його намальованим на джинсах Грега (див. додаток 7). Ще одним атрибутом були браслети дружби, або так звані «фенічки», які носили на кісті рук. Їх виготовляли з різних видів тканин. На фотографіях вони фігурують доволі

¹⁵² Headband – декоративні прикраси для голови. John Bassett McCleary. Hippie Dictionary. A Cultural Encyclopedia (and Phraseicon) of the 1960s and 1970s. – P. 892.

¹⁵³ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото 299, Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹⁵⁴ Там само. – Фото 196, 211, 408, 410.

часто. Так, до прикладу, на фотографії 155 зображена група хіппі з 6 чоловік, один з яких тримає гиру в лівій руці, з якої звисає цей атрибут¹⁵⁵.

Очевидно до атрибутів слід віднести і християнські хрестики, які носили представники львівських хіппі, та які на фото часто були виставленні на показ, що, на мою думку, слід розглядати, як демонстрацію власної інакшості. Наприклад, на низці світлин (див. додаток 8) зображені молоді люди з натільними хрестами. На першій фотографії один з хіппі тримає намальоване на дерев'яній дошці зображення хреста. Крім того на знімках часто зустрічаються релігійні символи: хрести, ікони, книги Святого Письма.

Грицькові фото також дозволяють відстежити музичні захоплення представників цієї субкультури. Так, на одній з фотографій (див. Додаток 9), бачимо напис «Карпати Львів The Beatles». Фото 065 (див. Додаток 10) дає змогу побачити фотокартки, які висіли вдома у одного з «дітей квітів». На них зображені такі гурти та виконавці, як «Led Zeppelin», «The Beatles», «Rolling Stones», Steve Winwood та інші. Окрім того, є фотографії, які свідчать про те, що хіппі самі намагалися грати на музичних інструментах. Так на одній зі світлин Грег із приятелем грають на гітарах. Цей інструмент фіксується доволі часто в руках інших членів спільноти. Бачимо на кількох фотографіях різноманітні концертні майданчики. Зафіксовані виступи гурту «Супер Вуйки», це видно з надпису на сцені на одній із фотографій¹⁵⁶.

Багато фотографій містять зображення мотоциклів, що дає підстави вважати спільноту мото-хіппі також «байкерською». Як вище зазначено, для своїх подорожей вони використовували мотоцикли популярних в Радянському Союзі чехословацьких марок «Jawa» та «Čezet», а також радянські мотоцикли – «Иж планета-3» та «Иж планета спорт». Чехословацькі туристичні мотоцикли почали експортувати в СРСР, ще в середині 1950-х. У 70-х рр. ХХ ст. набувають популярності байки з об'ємом двигуна 350 см³. Саме такі мотоцикли обох марок

¹⁵⁵ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото 155, Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹⁵⁶ Валерій Султанов. Peoples book. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100010716780824&sk=photos&collection_token=100010716780824%3A2305272732%3A69&set=a.268136903553534&type=3

використовувала аналізована спільнота. Радянські моделі були схожого класу і також випускались Іжевським заводом у середині 1970-х рр. Вони були сучасними і доступними для хіппі мотоциклами, про що свідчать фотографії 452, 335, 329, 300, 299¹⁵⁷. На одній з фотографій (див. додаток 11), яка зроблена під час зупинки біля одного з сільських магазинів, бачимо п'ять мотоциклів з яких два «Ижа», один «Сезет» та два «Jawa». Фото 139 зі ще однієї зупинки фіксує також мотоцикл «Иж планета-3». Зауважу, що ці моделі мотоциклів були не дешевими і коштували від 500 до 1000 рублів, а інколи і більше. Самі хіппі були не заможні та походили з досить бідних родин, з цього можна припустити, що гроші на мотоцикли вони заробляли підробляючи на тимчасових роботах. Валерій Султанов у своєму інтерв'ю зазначає, що часто вони купляли вже старі мотоцикли та намагалися полагодити їх самостійно, або серед знайомих механіків.

Усі аналізовані тут джерела були створені за допомогою фототехніки, а отже постає питання, які саме фотоапарати використовували члени спільноти? Вище зазначалось, що Грицько Порицький користувався малоформатним однооб'єктивним фотоапаратом «Зенит», саме з цією камерою він зображений на першій сторінці створеного ним «peoples book»¹⁵⁸ (див. додаток 12). При уважному розгляді цього фото можна з великою долею вірогідності припускати, що це була модифікація моделі, яка називалась «Зенит-Е» з об'єктивом «Гелиос-44-2». Він же присутній і на іншому фото, де Грег зображений в процесі фотографування (див. додаток 13).

Ще на трьох фотографіях бачимо членів спільноти з фотоапаратами іншої, дуже популярної в ті роки марки, – «Смена-8М»¹⁵⁹. Ця фотокамера випускалася з 1970-го по 1990-й рік ленінградським оптико-механічним об'єднанням

¹⁵⁷ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото 452, 335, 329, 300, 299, Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹⁵⁸ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), Peoples book, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

¹⁵⁹ Турицын Андрей. Фотоаппарат Смена 8М. // Советская фототехника. Принципы фотографии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://64bita.ru/fotocamera_files/smena.html

(ЛЮМО). Була легкою у використанні, недорогою за ціною і мала надзвичайний попит на всій території СРСР.

Крім цього, з побутової техніки на чотирьох фото бачимо радянський радіотранзистор ВЕФ-202 (1971 року випуску)¹⁶⁰, що вироблявся ризьким електротехнічним заводом «ВЕФ». На одній з фотографій (див. додаток 14), де зафіксований момент приготування їжі, приймач стоїть поруч з кухарями. На фото, знятому в момент зупинки на перепочинок, видно, як один з мандрівників виймає його з водонепроникного пакету (див. додаток 15). Ще на одній фотографії, де учасники спільноти, зображені під час відпочинку на лісовій галявині, слухають радіоприймач, цілком можливо, що якусь західну радіостанцію¹⁶¹, оскільки у фотоальбомах Грег часто згадує іноземних виконавців.

На деяких фотографіях присутні їжа, напої, або моменти приготування їжі. Усі фотографії з їжею зроблені під час мандрівок, тому бачимо на них консерви, зокрема популярну на той час кабачкову ікру, хліб, сало, яйця. На фотографії 299 (див. додаток 16) зображений молодий чоловік, в якого на спині хлопець малює логотип тогочасних консервів «каша рисовая с мясом», що також, імовірно, вживалась під час мандрівок. Кілька фото вказують на те, що мандрівники готували собі гарячу їжу на вогнищах. На них зображенні казани, продукти харчування, момент розпалювання вогнища, процес приготування та споживання їжі.

З напоїв зустрічається пиво (див. додаток 17), зафіксований момент коли його купує Грег. На світлині видно наполовину наповнений кухоль. На іншій світлині Грег з друзями на вулиці п'ють пиво з пляшок (див. додаток 18), очевидно, популярних тоді марок «Львівське» або «Жигулівське». Ще один напій, який фігурує на кількох світлинах – вино (див. додаток 19), одного разу газоване. Характерно, що не зустрічаються фотографії, які б свідчили про вживання представниками спільноти міцних алкогольних напоїв.

¹⁶⁰Виртуальный музей и справочник «Отечественная Радиотехника XX Века» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rwbase.narod.ru/00/rp_p2/wef202.html

¹⁶¹ Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), фото 326, Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)

Проаналізувавши вищесказане я дійшов до таких висновків: зовнішній вигляд хіппі був непритаманним радянському суспільству особливо у вигляді довгого волосся. Одяг, який носила спільнота поділявся на два типи: парадній та виїзний. Також слід згадати атрибутику, яка була притаманна виключно цій культурі у вигляді «пацифіків», «фенічек», «headbands». Для підкреслення своєї інакшості львівські хіппі носили натільні хрестики на показ. Наявність радіоприймачів та плакатів з західними музичними гуртами дає підставити вважати, що вони слухали закордоні радіостанції. Хіппі зазвичай використовували в більшості випадків для подорожей чехословацькі та радянські мотоцикли. Фотографії робили популярними у той час фотокамерами «Зенит» або «Смена 8М». Здебільшого, хіппі вживали вино, пиво і, можливо, портвейн, який є головним атрибутом рок-н-рольних середовищ у пізньорадянській час, оскільки був найдешевшим.

2.3 Візуальна саморепрезентація львівських хіппі

У цьому підрозділі методами герменевтичного аналізу, які пропонує Пйотр Штомпка¹⁶², я спробую проаналізувати ряд фотографій зроблених Грегом, а також відповісти на такі запитання: для кого робились фото? У якій ситуації знаходився автор фото? Який намір переслідував фотограф, створюючи світлину? Яка мотивація керувала вибором об'єкта? Який був характер візуальної саморепрезентації спільноти? Які знання про фото були використанні? Які упередження, перебільшення, стереотипи, ворожості, симпатії, чи антипатії грали роль при знімку об'єкта? Які емоції сприяли появі світлини? Який стан підсвідомості відображений на знімку?

На момент створення світлин фотограф знаходився у комфортному оточенні, поряд з ним були ті, хто поділяв його погляди, поважав, одягався так, як він й робив щось подібне. Ці фотографії були створенні Грицьком Порицьким для представників культури хіппі, частиною якої він також був. Ймовірно у такий спосіб він намагався документувати події власного життя і життя своїх

¹⁶² Пйотр Штомпка. Візуальна соціологія. Москва. Логос, 2007. – С. 78

товаришів. Усі виконані ним світлини засвідчують, що автор знаходився в комфортному для себе середовищі, серед друзів, які привітно позують на камеру й ведуть себе невимушено. Очевидно, створюючи «peoples book», Грег хотів зберегти пам'ять про їхні мандрівки на мотоциклах. Про важливість для нього теми мандрівок і дороги можуть свідчити присвячені цьому фото, а також, можливо, символ стилізований в колесо, запозичений ним у рок-гурту «Traffic».

Так, зокрема, дорога присутня на 108 фотографіях, що становить 22% від загальної кількості усієї колекції. З них 60 світлин, де хіппі йдуть пішки, 45 фото, де зафіксовані подорожі на мотоциклі, і 3 кадри, де пересуваються на велосипеді.

Серед тих фото, які зображують піше пересування, значна частина героїв сфотографовані зі спини. Здається, що вони віддаляються від самого фотографа. Складається враження, що це постановочні світлини, зроблені з метою продемонструвати рух, у якому перебувала спільнота (див. додаток 20).

Із темою дороги перегукується й символ гурту «Traffic», який знаходимо на сторінках виготовленого Грегом «peoples book». На кількох фотографіях зображений логотип цього британського гурту. На одній з них зафіксований момент, коли Григорій Порицький з приятелем малюють цей символ крейдою на асфальті (див. додаток 21). У другому випадку об'єктив зафіксував хлопця, який малює цей же символ на узбіччі дороги, і дівчину, яка спостерігає за його роботою.

Якщо припустити, що Григорій Порицький розмістив фотографії у «peoples book» у хронологічному порядку, то ймовірно цей символ стає популярним у 1976 році. Цей символ зустрічається на сторінках «peoples book» дев'ять разів, один раз він стоїть посередині сторінки оточений різними фотографіями, які, ймовірно, показують світлини на тему мандрівки. Два рази – на фотографіях, де хлопці малюють його крейдою. П'ять разів – символи домальовані до фотографій, один раз – на портреті Грега. Також цей символ зображений у поєднанні з девізом – «На шляху до свободи». Можливо саме ці слова і є головною ідеєю, яка закладена у створенні альбому.

Цілком можливо, що «свобода» є тією головною ідеєю яка проходить червоною ниткою, через усю творчість Грега. На такі думки наштовхує серія світлин, зроблених на фоні ґрат (див додаток 2 та 22). Двічі героєм цих фото є сам фотограф. У першому випадку він стоїть в променях вечірнього сонця за ґратами дворових воріт. Друга фотографія розміщена в «peoples book», на ній Грег стоїть в темній кімнатці і дивиться через заґратоване вікно на світлу вулицю.

Ще дві фотографії групові, на одній п'ятеро осіб: чотири юнака і одна дівчина, визирають з-за ґрат, не дивлячись у камеру. На іншій – троє юнаків позують перед камерою, тримаючи перед собою символічну решітку.

Є підстави вважати, що всі ці фото є однозначно постановочні і мають символізувати відсутність для даної спільноти свободи самовираження.

Отже, створюючи свої фотографії і «peoples book», Грицько Порицький у такий спосіб документував життя представників тієї спільноти хіппі, до якої він входив. Центральна ідея, яку Грег вкладав у свою творчість, був пошук шляхів до свободи.

Підсумовуючи, можна зазначити, що спільнота хіппі має багату фотографічну базу даних, яку створив Григорій Порицький, документуючи події власного життя та свого оточення. Він намагався самовиразитися, роблячи численні колажі в «peoples book» та вклеюючи туди логотипи улюбленого рок-гурту. Ці джерела допомагають встановити візуальну відмінність між спільнотою хіппі Львова та звичайними громадянами Радянського Союзу, що проявляється у зовнішньому вигляді та одязі. Дослідниця Краківських та Львівських хіппі Тетяна Папернюк зазначала у своїй магістерській роботі, що польські хіппі, на відмінну від українських, мали більше можливостей дістати іноземні товари. Оскільки знаходилися ближче до Заходу¹⁶³. Тут також можна говорити про візуальну відмінності львівських від американських хіппі, які носили етнічний одяг, що не простежується за львівською спільнотою. Я встановив, що одна з груп, до якої належав Грег, була хіппі-байкерами. Це наглядно демонструють

¹⁶³Папернюк Т. Феномен східноєвропейських хіпі на прикладі Кракова і Львова (1967-1981 рр.) – Львів: Український Католицький Університет, 2017. С. 47.

фото-роботи автора. Світлини дають змогу встановити їх атрибутику, місця, куди вони подорожували, мотоцикли, за допомогою яких здійснювали мандрівки, радіо котрі допомагали слухати західні радіостанції, раціон тощо. Візуальна саморепрезентація львівських хіппі обертається довкола головної ідеї – пошуку шляхів до свободи, яку мали й західні хіппі. Це ідея втечі від суспільства, яка закладена в основі американського руху хіппі. Вона також була перенесена в радянський контекст і проінтерпретована Григорієм по-своєму за допомогою фотографій.

ВИСНОВКИ

У роботі простежено формування світогляду Григорія Порицького як типового представника львівської спільноти «хіппі». Григорій народився невдовзі після закінчення Другої світової війни в регіоні, де тоді ще існував спротив радянській владі. На жаль, поки що не вдалося з'ясувати, чи був хтось із його близьких учасником цього спротиву. Навіть якщо й не був, то участь у спротиві могли брати родичі однолітків, знайомі. Тобто, цілком вірогідно, що хлопчина якщо й не чув, що дорослі говорять про нову владу, то як мінімум відчував їхні настрої. Це, в свою чергу, не могло не позначитись на його ставленні до політичної системи.

Також, ми знаємо, що його родина була релігійною, Грег навіть декларував власну релігійність. Нічого незвичного, як для того регіону, де він народився і виріс, у цьому не було. Однак активні заходи радянської влади для боротьби з релігією, особливо на початку 1960-х рр. теж не сприяли її популярності.

У той час до закритого комуністичного суспільства починають потрапляти модні віяння західної культури й зокрема рок-музики, яка в СРСР швидко стала символом спротиву системі. Захоплення нею для Порицького було провідником до культури хіппі, яка щойно з'явилася на Заході як частина антивоєнного руху. Оригінальний зовнішній вигляд, цікава атрибутика разом із нестандартними ідеями робили цю культуру привабливою і для радянської молоді. Найбільшу роль тут відігравала можливість самовираження, для якої авторитарна система майже не залишала простору.

Ймовірно, на формування особистості Григорія Порицького опосередковано вплинув і 1968 рік, відомий як «революційний» по всій Європі. Одним із прикладів подій цього року є «празька весна». Грег безпосередньо стикається з цією подією: слухає радіо, бачить військову колону й вислання своїх югославських друзів з університету. Саме відтоді, як

стверджує один з його друзів, Грег починає протиставляти себе системі й висловлює бажання залишити СРСР.

На початку 1970-х рр. Григорій починає активно проводити час із львівськими хіппі Фредом і Янгом. Поступово до цієї компанії приєднуються інші молоді люди, які любили музику та захоплювалися культурою хіппі. Переважно вони проводять час в Стрийському парку, де знаходився ресторан «Зелений Гай». Там активно обговорюються новинки рок-музики, які можна було почути переважно на західних радіостанціях. Окрім вищезгаданого ресторану молоді люди збиралися у «Постофісі» – сквері біля головної пошти. У таких місцях можна було виміняти музичні платівки, чи купити західні журнали. В ці роки була створена так звана «Республіка Святого Саду», на території саду покинутого монастиря кармелітів босих. Зазвичай там проводили час меломани, які згодом створили гурт «Супер Вуйки».

Григорій, спілкувався з молоддю, яка проводила час у всіх вищезгаданих місцях. В 1974 році він знайомиться з естонським хіппі Рейном Мічурінім. Згодом він привозить його до Львова. Естонцю вдається підсадити львівських неформалів на східні релігійні практики. Рейн, як іноземний хіппі, мав великий авторитет серед тієї компанії, про це свідчить бажання деяких членів спільноти займатися східними практиками.

Проживши у Львові до 1977 року, інколи подорожуючи по хіппі-сейшенах і спілкуючись з львівською та іноземною молоддю, Григорій входить у нову спільноту. Знайомство з мото-хіппі, дає можливість Грегові більше часу проводити у дорозі. Відбувається знайомство з очільником тієї групи – Пензлем. Також його коло спілкування розширюється, коли у 1978 році до них приєднуються охочі поїхати на Валдай. У цій компанії Грег був до 1979 року – кінця свого перебування у Львові.

Змінюючи компанії, Григорій Порицький не виходив з попередніх, він і надалі продовжував спілкуватися зі своїми друзями, допомагати в організації днів пам'яті Джими Гендрікса, фотографувати «відвідувачів» Святого Саду. Про це також може свідчити те, що приятелі Грега, з якими він познайомився на

початку 1970-х рр, відвідували його у психіатричній лікарні, а також активне листування з ними. В певні моменти життя частота спілкування варіювалася, але Грег все одно залишався в кожній зі спільнот («Зелений Гай», «Постофіс», «Мотохіппі») підтримуючи з ними контакт.

Вже з 1968 року радянська влада пильно стежить за хіппі по всьому СРСР. Про це свідчать численні звіти КДБ, які знаходяться в ГДА СБУ. В їх основі лежить негативне ставлення до спільноти, а також боротьба проти «подражателів «хиппи»»¹⁶⁴.

Покарання у вигляді примусового відправлення додому було для Григорія Порицького дуже болючим. Після повернення в Острог він не переставав відчувати тиск зі сторони КДБ. Зокрема, це призвело до його чергового звільнення з роботи.

Велику роль у його житті займало фотографування. Більшість друзів Грега завжди акцентують увагу на його улюбленому хоббі. Він завжди брав із собою фотоапарат. Про це свідчать знімки з різних місць, в яких він бував. Його фото передають атмосферу хіппі-спільноти.

Григорій часто створював постановочні фотографії. Дуже характерною є серія фотографій «людей за ґратами». Можна припустити, що вона представляла собою метафору стосовно життя в Радянському Союзі. Цікавими є фото, де люди знаходяться в русі. Більшість з них зроблена за спиною і тому здається наче вони тікають від «системи».

Найбільш цінними є фотографії, зроблені під час подорожей на мотоциклах. У них оператор зміг передати побут мото-хіппі. Можна побачити їх зовнішній вигляд та встановити важливі обставини повсякденного життя львівських хіппі.

Фотографії дали змогу порахувати кількість людей зображених на знімках. Так можна було побачити найбільш масові фото і встановити, що хіппі рух був переважно чоловічим. Скоріше за все, фотографії з великою кількістю людей були зроблені на сейшенах, які відвідував Григорій.

¹⁶⁴ Прим. На думку КДБ «подражатели «хиппи»» – львівські хіппі, які наслідували культуру американських.

Інколи трапляються роботи на яких автор демонструє свою любов до британського музичного гурту «Traffic». Він малює їхні логотипи на асфальті, в альбомі, вирізає аби прикрасити «peoples book». У нього є знімок, зроблений в кімнаті, де висять плакати різних рок-гуртів, які хіппі слухали по радіо та на куплених платівках. Це дає змогу дізнатися музичні вподобання хіппі того часу.

Головною ідеєю фоторобіт Грега є пошук шляху до свободи. Більшість фотографій показують людей у русі, чи «ув'язненими за ґратами». Ці знімки символізують ідею втечі та свободи, яку автор намагався втілити у життя.

Вже у другій половині 1970-х рр. Григорій захоплюється відеозйомкою де фіксує подорожі львівських хіппі по Радянському Союзу. Він записує їх зазвичай на чорно-білу плівку, хоча інколи траплялася й більш дорожча – кольорова. Після повернення до рідного міста він не перестає знімати і навіть деякий час працює в Острозькому ПТУ-13 майстром з фотосправи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані джерела:

- 1 ГДА СБУ. – Ф. 16. – Спр. 1011.
- 2 ГДА СБУ. – Ф. 16. – Спр. 1055.
- 3 ГДА СБУ. – Ф. 16. – Спр. 1077.
- 4 ДАЛО. – Ф. П-3. – Оп. 19 – Спр. 115.
- 5 Колекція Григорія Порицького» (приватна збірка, 1970-ті), Урбаністичні образи, Міський медіаархів Центру міської історії (Львів)
- 6 Валерій Султанов. Peoples book. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100010716780824&sk=photos&collection_token=100010716780824%3A2305272732%3A69&set=a.268136903553534&type=3

Джерела усної історії:

- 6 Інтерв'ю з Вірою Порицькою, від 05.08.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.
- 7 Інтерв'ю з Іваном Банахом, від 20.09.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.
- 8 Інтерв'ю з Велерієм Султановим, від 01.10.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.
- 9 Інтерв'ю з Орестом Макотою, від 10.11.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.
- 10 Інтерв'ю з Андрієм Маніловим, від 19.11.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.
- 11 Інтерв'ю з Леонідом Козачуком, від 06.10.2019, м. Львів. Інтерв'юер: Андрій Волошин.

Відеоджерела:

- 12 Ютуб сторінка Володимира Вишневецького. – 10.19 // Електронний доступ: https://www.youtube.com/watch?time_continue=619&v=DQznGmSVyQg&feature=emb_logo, відвідано: 21.05.2019.

13 Ютуб сторінка kuzmu44o [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - Режим доступу:https://www.youtube.com/watch?time_continue=181&v=IetgnsyoYdc&feature=emb_logo, відвідано: 22.05.2019.

Опубліковані джерела:

14 «Хіппі у Львові». Випуск 1 / Ред. Банах І. – Львів: Тріада плюс. – 408 с.

15 Віктор Наумович. Грег Львівський. Острог, газета Життя і Слово – 2012. – №91-92

16 Нікітюк С. Страсті Грицькові // Рівне вечірнє – 2013 – 14 листопада.

Література:

17 Альф Людтке. Как работать с историческими фотографиями. Интерпретация изображения. <https://urokiistorii.ru/article/1077>

18 Барчій І.М., Шафраньош О.І. Криза контркультури в США в другій половині ХХ століття. Грані. 2014. № 7. С. 77-82.

19 Барчій І.М., Шафраньош О.І. Становлення контркультури США в 60 - 70-х рр.. ХХ ст. Грані. 2012. №90. С. 77-81

20 Вальтер Беньямин. Краткая история фотографии. Москва, Ad Marginem, 2015.— 143 с.

21 Видавництво «Время» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.vremya.ru/authors/2473-kurilov-stanislav-vasilevich.html>

22 Віртуальний музей і довідник «Вітчизняна Радіотехніка ХХ Століття» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rwbase.narod.ru/00/rp_p2/wef202.html

23 Все о мото [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vse-o-moto.com/izh/95-mototsikl-izh-planeta-sport>

24 Гордеева И. А. Культурно-географическое пространство города и игровой утопизм советских хиппи (на примере города Львова) // Третьи Моск. Анциферовские чтения: Сб. ст. по материалам междунар. юбил. конф., посв. 125-летию со дня рождения Н.П. Анциферова. М.: Летний сад, 2015. С. 100.

- 25 Грінченко Г. Г. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. — Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. — 28 с.
- 26 Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Т. 3. — Львів: Центр Європи, 2007. — 575 с.
- 27 Керви А. Молодежные Субкультуры США и Великобритании с конца 40-х по наши дни. // Електронний доступ: <http://vookstock.narod.ru/diplom.html> / відвідано 08.12.2019.
- 28 Константин Кякк. 60 лет «Старушке история легендарного мотоцикла Jawa». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kolesa.ru/article/60-let-starushke-istorija-legendarnogo-motocikla-jawa-2014-12-31>
- 29 Лоскутова М. В. Устная история: Методические рекомендации по проведению исследования. — СПб.: Европейский Дом, 2002. — С. 4.
- 30 Майкл Классен. Корпорація хіппі / Пер. з англ. Ольги Чернявської. — Дніпро: «Баланс Бізнес Букс». 2017. — 256 с.
- 31 Мінаєв А. В. Рух хіпі як прояв молодіжного неполітичного протесту в другій половині 60-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи та США / А. В. Мінаєв // Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / А. В. Мінаєв;
- 32 Наталя Яковенко. Вступ до історії. Київ Критика – 2007. — С. 249.
- 33 Новосельцев Б.С. Внешняя политика Югославии (1961–1968 годы) / Борис Новосельцев. — М.: Институт славяноведения РАН, 2015. — С. 274 – 302.
- 34 Описние классических мотоциклов Чезет 350 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://themoto.net/moto/czechskie-moto/chezet-350.html>
- 35 Папернюк Т. Феномен східноєвропейських хіпі на прикладі Кракова і Львова (1967-1981 рр.) — Львів: Український Католицький Університет, 2017. 98 с.
- 36 Пйотр Штомпка. Визуальная социология. Москва. Логос, 2007. 151 с.
- 37 Ролан Барт. Camera lucida. Коментарии к фотографии, Москва, Ad Marginem, 1997. 87 с.

- 38 Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тисяч слів і словосполучень / уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк ; відп. ред. Г. П. Півторак ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. - К. : Довіра, 2006. - 790 с
- 39 Турицын Андрей. Фотоаппарат Смена 8М. // Советская фототехника. Принципы фотографии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://64bita.ru/fotocamera_files/smena.html
- 40 Хойбнер Т. Вызов неприкаянных: Модные волны и молодежные течения – тедеы, хиппи, панки, рокеры – в западном мире. / Пер. с нем. – М.: Молодая гвардия, 1990. С 88.
- 41 Шатилов Д. О. Хиппи: феномен неполитического протеста 60-х ХХ в. В США / Д. О. Шатилов // Вестник МГОУ. Серия «История и политические науки». № 3 / 2013 — С.51.
- 42 Шафраньов О. І. Характерні особливості феномену контркультури в контексті суспільно-політичних процесів у США в 50-70 рр. ХХ ст. // дис. к.і.н.
- 43 Шліхта Наталя. Історія радянського суспільства : курс лекцій. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Харків: Акта, 2015. – 228 с.
- 44 Шумилович Б. Відмовляючись від соціалізму: альтернативні простори Львова 1970–2000-х років / Б. Шумилович // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність – 2013. Вип. 23 – С. 602-614
- 45 Этапы развития отечественного фотоаппаратостроения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://photohistory.ru/index.php?pid=1314193914800403>
- 46 Cambridge Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hippie>.
- 47 Dorota Skotarczak. Historia wizualna. Poznan. Wydawnictwo naukowe UAM, 2013. – 262 s
- 48 John Bassett McCleary. Hippie Dictionary. A Cultural Encyclopedia (and Phraseicon) of the 1960s and 1970s / Ten Speed Press, 2004. – 704 p.

- 49 Juliane Furst. Liberating Madness – Punishing Insanity: Soviet Hippies and the Politics of Craziness. / *Journal of Contemporary History*. 2018, Vol. 53(4) pp. 832–860
- 50 Juliane Furst. Love, Peace and Rock 'n' Roll on Gorky Street: The 'Emotional Style' of the Soviet Hippie Community / *Contemporary European History*, 23, 4 (2014), pp. 565–587.
- 51 Miller, Timothy S.. *The Hippies and American Values*, University of Tennessee Press, 2011. ProQuest Ebook Central, 162 p.
- 52 Pär Lagerkvist. *Gäst hos verkligheten*. / Endelfinbook, 1961. – 116 p.
- 53 William Jay Risch. Soviet 'Flower Children'. Hippies and the Youth Counter-Culture in 1970s L'viv // *Journal of Contemporary History*, Vol. 40, No. 3 (Jul., 2005), P. 565-584.
- 54 William Jay Risch. *The Ukrainian West. Culture and the fate of Empire in Soviet Lviv*. – Cambridge, 2011. – 349 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток 2

Додаток 4

Додаток 5

Додаток 6

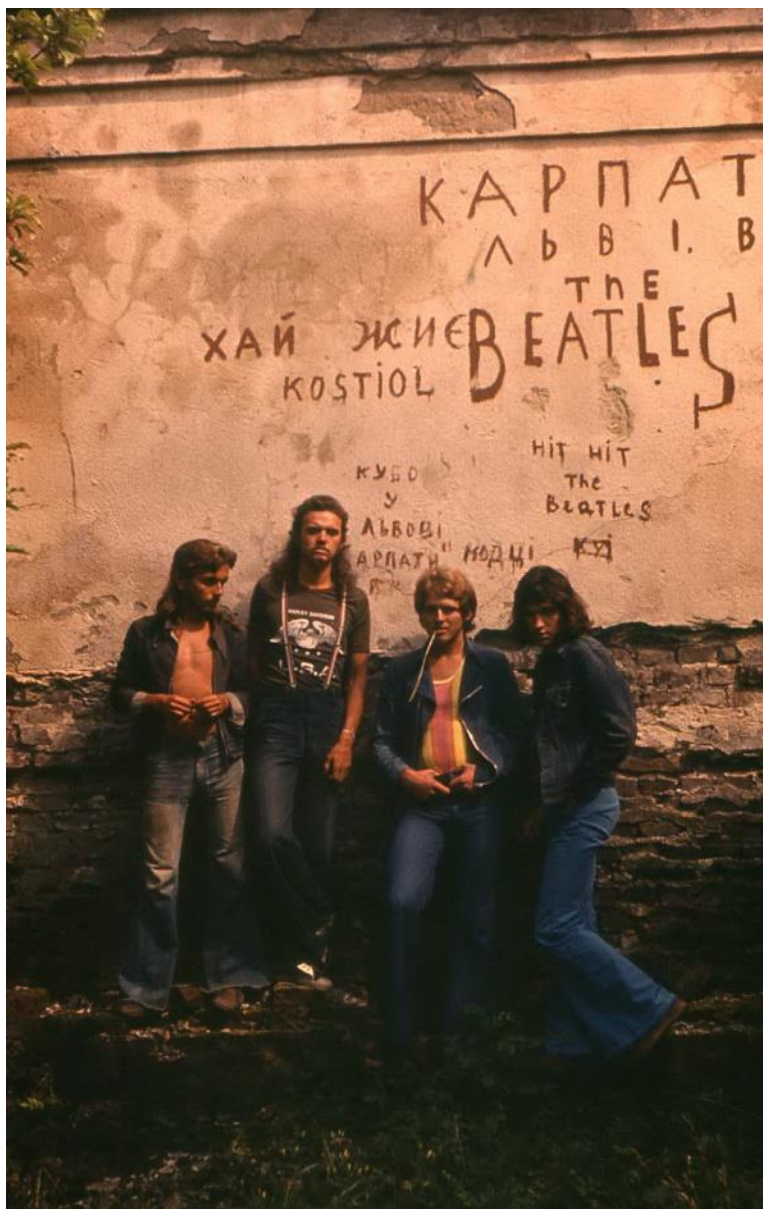
Додаток 7

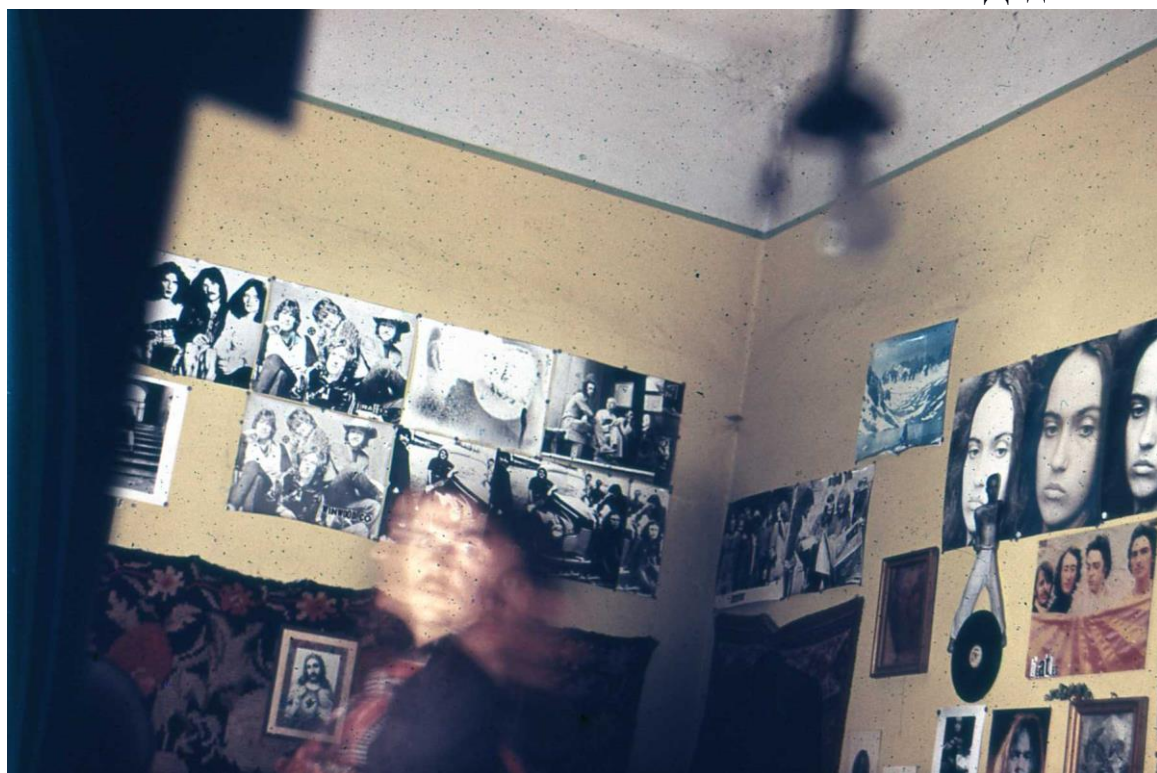

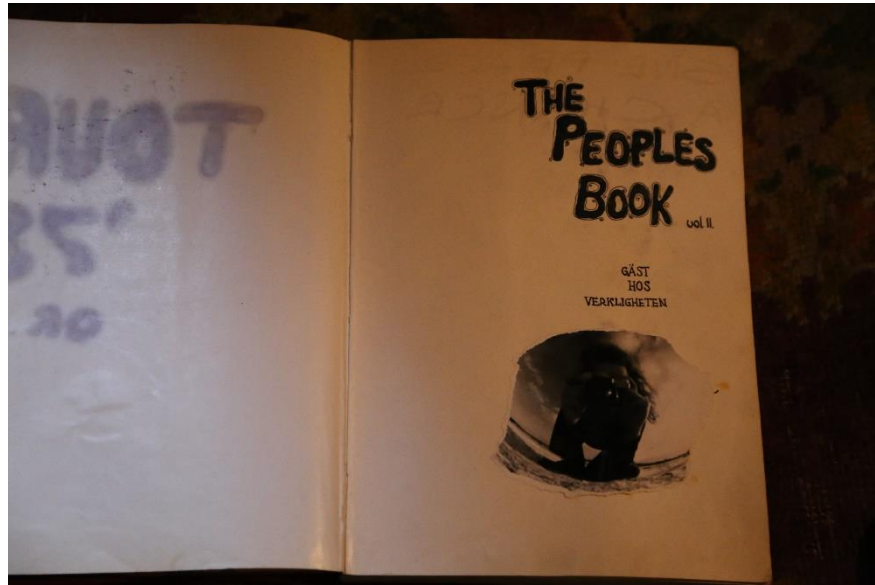

Додаток 9

Додаток 12

Додаток 13

